

ČESKÉ VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V PRAZE
FAKULTA BIOMEDICÍNSKÉHO INŽENÝRSTVÍ
Katedra biomedicínské techniky

Společenské náklady na zneužívání a zanedbávání seniorů

Social costs of elderly abuse and neglect

Diplomová práce

Studijní program: Biomedicínská a klinická technika

Studijní obor: Systémová integrace procesů ve zdravotnictví

Autor diplomové práce: Bc. Barbora Haunerová

Vedoucí diplomové práce: doc. Vladimír Rogalewicz, CSc.

Konzultant diplomové práce: PhDr. Miroslav Barták, Ph.D.

Kladno 2017

Katedra biomedicínské techniky

Akademický rok: 2016/2017

Z a d á n í d i p l o m o v é p r á c e

Student: **Bc. Barbora Haunerová**
Studijní obor: Systémová integrace procesů ve zdravotnictví
Téma: **Společenské náklady zneužívání a zanedbávání seniorů**
Téma anglicky: Social costs of elderly abuse and neglect

Zásady pro vypracování:

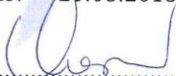
Cílem diplomové práce je vytvoření a následná verifikace modelu kvantifikujícího společenské náklady zneužívání a zanedbávání seniorů v ČR. Na základě diskuze se **zainteresovanými stranami** sestavte vhodné focus groups, které prostřednictvím **formulovaných otevřených otázek** vymezí reálné situace, které použijete jako východisko pro tvorbu modelu. **Navržený model (metodiku pro stanovení společenských nákladů)** následně ověřte pomocí panelu expertů. Provedte pilotní ověření **praktické aplikovatelnosti** modelu.

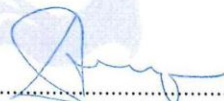
Seznam odborné literatury:

- [1] Brent R.J., Cost-Benefit Analysis and Health Care Evaluations, ed. 2nd, Edward Elgar Publishing Ltd., 2014, 512 s., ISBN 978-1-78100-458-6
- [2] Brent, R.J., Valuing the prevention of elder abuse, Applied Economics, ročník 47, číslo 58, 2015, 6362-6373 s., DOI: 10.1080/00036846.2015.1071471

Vedoucí: **doc. Vladimír Rogalewicz, CSc.**
Konzultant: **PhDr. Miroslav Barták, Ph.D.**

Zadání platné do: **20.08.2018**

.....
vedoucí katedry / pracoviště

.....
děkan

V Kladně dne 20.02.2017

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci s názvem „Společenské náklady na zneužívání a zanedbávání seniorů“ vypracovala samostatně a použila k tomu úplný výčet citací použitých pramenů, které uvádím v seznamu přiloženém k diplomové práci.

Nemám závažný důvod proti užití tohoto školního díla ve smyslu § 60 Zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

V Kladně 17.5.2017

.....

Bc. Barbora Haunerová

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu doc. Vladimíru Rogalewiczovi a konzultantovi PhDr. Miroslavu Bartákovi za cenné rady a velkou ochotu při vedení práce. Také bych ráda poděkovala všem účastníkům ohniskových skupin za účast, ochotu a poskytnuté informace, bez jejich spolupráce by nebylo možné diplomovou práci realizovat. V neposlední řadě chci poděkovat všem expertům za spolupráci a ověření navržené metody.

ABSTRAKT

Společenské náklady na zneužívání a zanedbávání seniorů

Hlavním cílem práce je vytvořit metodiku pro kvantifikaci společenských nákladů zneužívání a zanedbávání seniorů (EAN). Ekonomické aspekty EAN nebyly dosud v České republice studovány a i v zahraničí se jedná o velice málo prozkoumanou oblast. Byly použity kvalitativní metody výzkumu – systematická rešerše (celosvětová), ohniskové skupiny a expertní rozhovory. Pro stanovení společenských nákladů EAN je navržená modifikace analýzy společenské návratnosti investic (SROI), pomocí které lze vypočítat vznikající ztráty. Zneužívání a zanedbávání seniorů je pro účely výpočtu SROI rozděleno do tří skupin: finanční zneužívání, domácí zneužívání a zanedbávání péče. V první skupině finančního zneužívání byla společenská ztráta stanovena pro Prahu za rok 2016 ve výši 5,8-7,7 mil. Kč. Druhou skupinu tvoří domácí zneužívání, kde ztráta v Praze pro rok 2015 činila 0,9-1,9 mil. Kč. Pro třetí skupinu zanedbávání péče o seniory nebyla výsledná ztráta stanovena, protože dostupná data jsou natolik omezená, že to neumožnila. Dle všech expertů je třeba tyto náklady považovat za minimální odhad skutečných nákladů především z toho důvodu, že se jedná o skrytou problematiku, jejíž pravý rozsah nám zůstává utajen. Práce doporučuje zapojení praktických lékařů a koordinovaný sběr dat při spolupráci zdravotnického a sociálního rezortu a policie.

Klíčová slova

Zneužívání seniorů, analýza nákladů a přínosů, ekonomický dopad

ABSTRACT

Social costs of elderly abuse and neglect

The main objection of the thesis is to create a methodology for quantification of social costs on elder abuse and neglect (EAN). Economical aspects of EAN have never been studied in the Czech Republic, and it is a not enough explored field abroad, too. Qualitative methods of research were used - a systematic review, focus groups and experts interviews. A modified social return on investment (SROI) methodology is suggested to assess social costs of EAN; SROI can be used to estimate the pertinent loss. Elder abuse and neglect is divided into 3 groups (financial, home abuse, neglect) for SROI calculations. In the first group of financial abuse, social costs in Prague were set from 5.8 to 7.7 mil CZK in 2016. In the second group - home abuse - the lost amounted to 0.9 to 1.9 mil CZK in Prague in 2015. For the third group – the neglect - SROI was not determined; unfortunately, the available data are too limited allow for that. According to all experts, all these figures should be considered a minimum estimation of the actual costs. It is caused by the fact that this issues are hidden and the real scale stays uncovered. The thesis recommends involvement of GPs and coordinated gathering of data in collaboration of the health, social and police departments.

Keywords

Elder abuse, cost benefit analysis, economic impact

Obsah

Seznam symbolů a zkratk	9
Úvod.....	10
1 Současný přehled problematiky	11
1.1 Literární rešerše.....	11
1.2 Zneužívání a zanedbávání seniorů	12
1.2.1 Hlavní typy	12
1.2.2 Faktory ovlivňující zneužívání seniorů.....	13
1.2.3 Prevalence	14
1.2.4 Následky EAN	15
1.2.5 Prevence	16
1.2.6 Ekonomické důsledky	16
1.2.7 Metody a problémy ekonomického hodnocení EAN	18
1.2.8 Současný stav v ČR	23
1.3 Cíle práce	24
2 Metody	26
2.1 Focus group	26
2.2 Expertní rozhovor.....	26
2.3 Expertní skupiny	27
2.4 Analýza společenské návratnosti investic	27
2.5 Pilotní terénní šetření	28
2.6 Design práce.....	28
3 Výsledky	29
3.1 Ohniskové skupiny	29
3.1.1 Policejní focus group	29
3.1.2 Focus group intervenčních center	29
3.1.3 Rozhovor se zástupkyní seniorské organizace.....	30
3.1.4 Sociální pracovníci	30
3.2 Syntéza výsledků z ohniskových skupin.....	31
3.3 Návrhy řešení	33
3.3.1 SROI	33
3.3.2 Brentova CBA (Brent 2015)	43

3.4	Expertní posouzení navrženého modelu	47
3.4.1	Sociální pracovníce	47
3.4.2	Zástupce organizace Život 90	47
3.4.3	Zástupce intervenčních center	48
3.5	Navržené opakování ohniskové skupiny	49
4	Diskuze	50
	Seznam použité literatury	55
	Seznam obrázků	58
	Seznam tabulek	59
	Seznam příloh	60

Seznam symbolů a zkratek

EAN - zneužívání a zanedbávání seniorů (elder abuse and neglect)

CBA - analýza nákladů a přínosů

CEA – analýza nákladové efektivity

IC – intervenční centrum

APIC – asociace pracovníků intervenčních center

SROI – (social return on investment) společenská návratnost investice

Úvod

V minulém století došlo k významnému prodloužení lidského života a zároveň se snížil počet narozených dětí. Díky těmto jevům dochází ke stárnutí populace. Předpokládá se, že v Evropě se procento lidí, které můžeme klasifikovat jako starší (nad 60 let), zvýší během let 1998-2025 z 20 % na 28 %, přičemž ti nejstarší ve věku nad 80 let jsou nejrychleji se rozrůstající skupinou. Vzniká tak početná populace vyžadující ošetrovatelskou péči. O seniorech se proto hovoří jako o „šedé vlně“ představující možné riziko ekonomicko-politické nestability. Přitom kontinent s nejstarším obyvatelstvem je podle OSN právě Evropa. (Bužgová a Ivanová 2007)

Po celém světě zemře ročně nejméně 1,6 milionu lidí v důsledku násilných činů nebo zneužívání. (Krug et al. 2002) Zvláštní rizikovou skupinu tvoří senioři. Se stárnutím jsou spojené biologické změny, přibývají chronická onemocnění, častější je i polymorbidita (kardiovaskulární onemocnění, cukrovka, osteoartróza, osteoporóza a demence). U osob nad 75 let je prevalence alespoň jednoho z těchto onemocnění téměř 90%. (Čevela et al. 2014) Tito jedinci se tak stávají slabšími, zranitelnějšími a méně samostatnými. Odborná literatura hovoří o tzv. křehkosti (frailty) seniorů. (Bužgová a Ivanová 2007)

Pod pojmem “elder abuse and neglect (EAN)” si můžeme představit obtěžování, zneužívání a zanedbávání seniorů, tedy různé formy týrání (fyzické útoky, materiální nebo finanční zneužívání, psychické a emocionální týrání, zanedbání poskytnutí péče třetí osobou, sexuální zneužívání nebo systematické zneužívání). Výzkumy například ukazují, že osoby trpící nějakou formou demence jsou vystaveny většímu riziku zneužívání. (Cooney et al. 2006)

EAN je celosvětovým problémem rostoucím společně se stárnutím populace. Dle Martinkové et al. (2009) činí prevalence EAN 3-10 % z celosvětové populace seniorů. Zároveň uvádí odhad asi 60 000 zasažených seniorů v České republice. Za zneužíváním a zanedbáváním těchto lidí jsou velké zdravotní, sociální a společenské náklady spojené přímo se zneužíváním a zanedbáváním nebo s prevencí. (Gutman a Yon 2014)

Cílem této práce je vytvoření metodiky pro kvantifikaci společenských nákladů na zneužívání seniorů v České republice a ověření aplikovatelnosti vytvořené metodiky vlastním pilotním terénním šetřením. Motivací této práce je článek vydaný Brentem (2015), kterému se podařilo odhadnout výši těchto nákladů v New Yorku.

1 Současný přehled problematiky

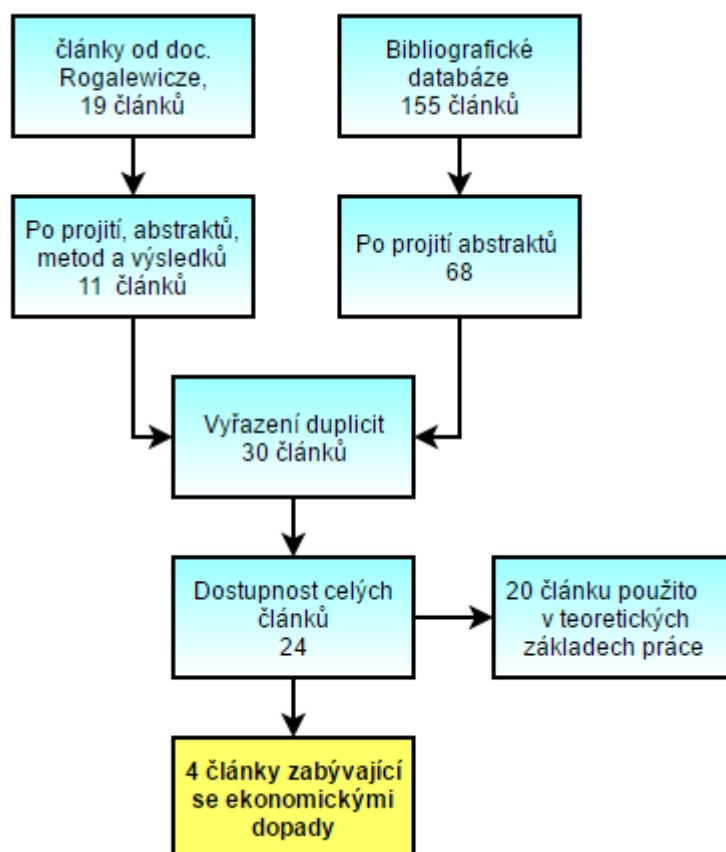
1.1 Literární rešerše

Vyhledávání odborných článků proběhlo během dvou měsíců pomocí těchto bibliografických databází:

- Web of Science,
- Science Direct,
- PubMed,
- Research Gate,
- Google Scholar.

Vyhledávány byly články jen v anglickém a českém jazyce s těmito klíčovými slovy: elder abuse, elder mistreatment, cost benefit analysis a economic impact. Zahrnuty jsou pouze články od roku 2002 (původně byla snaha brát nejstarší články z roku 2006, ale vyhledané studie WHO byly jen staršího data, proto bylo rozhodnuto o rozšíření časového intervalu).

V následujícím diagramu je znázorněn postup práce se získanými články.

Obrázek 1. Vývojový diagram práce se zdroji (vlastní výzkum)

1.2 Zneužívání a zanedbávání seniorů

První článek (dopis vydavateli) o zneužívání seniorů byl publikován v roce 1975 v časopise *British Medical Journal*, pracoval však s termínem „granny battering” (bití babiček). Kongres Spojených států amerických jako první zachytil společenské a politické dopady EAN. Následovaly další výzkumy především z Kanady, Austrálie, Norska a Číny. (Krug et al. 2002) Zneužívání seniorů bylo studováno zejména ze sociologického, zdravotního, právního a kriminalistického hlediska. Příkladem je systematická rešerše od Glorie M. Gutmanové (2014) a publikace De Dondera et al. (2011). Rizikové faktory rozebírají Johannesen and Logiudice (2013).

Mezi nejvýznamnější publikace v České republice lze zařadit práce Bužgové a Ivanové (2007,2009). Detailní informace o problematice je možné nalézt u neziskové organizace Život 90. (Kosařová 2013) Dle Habarta a Hávy (2007) v ČR chybí data o prevalenci. Tématem se zabývalo i několik studentů v ročníkových či diplomových pracích.

Johnson definuje EAN jako „stav utrpení, které si způsobuje osoba sama či které jí způsobuje jiná osoba, které není nutné pro zachování kvality života seniora“.

Dle často používané definice je týrání a zneužívání starých lidí jednotlivý nebo opakovaný čin nebo nedostatek vhodných opatření, který poškozuje seniory nebo jim způsobuje utrpení a k němuž dochází v jakémkoli vztahu, v němž se předpokládá důvěra. Stále je zdůrazňovaná nutnost zahrnout do definice rodinné či kulturní normy. (Habart a Háva, 2007) Panuje tedy všeobecná shoda, že EAN je buď dopuštěním se násilného činu, nebo opomenutím (popisovaným jako zanedbávání). Může se jednat o úmyslné i neúmyslné jednání, které povede, bez ohledu na typ zneužívání, ke zbytečnému utrpení, zranění či bolesti, ztrátě nebo porušování lidských práv a ke snížení kvality života starších lidí. (Krug et al. 2002)

Dle „National Center on Elder Abuse“ ve Washingtonu se vyskytují tři hlavní kategorie týrání seniorů: domácí zneužívání (domestic abuse), institucionální zneužívání (institutional abuse) a zanedbávání sebepéče (self-neglect). Sebezanedbávání lze však označit za sporné, protože v některé literatuře je uváděno jako samostatný problém. (Bužgová a Ivanová 2007; Habart a Háva 2007)

1.2.1 Hlavní typy

Výzkum EAN se celosvětově nachází v raném stadiu. Přestože se vědci dohodli na hlavních typech, nepodařilo se jim shodnout se na jejich definování a měření (například na tom, co všechno má být zahrnuto s ohledem na četnost, délku trvání, závažnost činů a jejich důsledky). Nesmí se přitom zapomenout ani na kulturní kontext, a to hlavně u ekonomického vykořisťování. (Gutman a Yon 2014; Krug et al. 2002)

Obecně se rozlišuje pět hlavních typů EAN:

- Fyzické násilí – způsobení bolesti nebo zranění, fyzického nátlaku, nebo také fyzického omezení podáváním drog (léčiv, narkotik). Určení tohoto násilí je u seniorů problematické. Nejčastějšími indikátory jsou zlomeniny a kachexie, které patří současně mezi příznaky nemocí nebo náhodných úrazů.
- Psychologické nebo citové zneužívání – působící duševní újmu užitím slov (způsobujících strach, ponížení, posměch a vyhrožování). Jedná se o nejčastější typ zneužívání, i když většinou probíhá skrytě a je špatně dokazatelné. Také dopad na zneužívaného lze stanovit jen stěží, protože slova mohou být pro každého jedince různě traumatizující.
- Finanční nebo materiální zneužívání – nezákonné nebo nepatřičné použití finančních prostředků nebo zdrojů seniorů. Patří sem krádež, podvod, padělání, vydírání, prodej nebo převod aktiv i neoprávněné používání plné moci. (Gutman a Yon 2014)
- Sexuální zneužívání – sexuální kontakt jakéhokoliv druhu, který není založený na vzájemné shodě. Tato forma zneužívání je nejméně rozšířená. Oběťmi jsou častěji ženy.
- Zanedbávání – odmítnutí či nesplnění povinnosti poskytovat péči. Může nebo nemusí se jednat o vědomou či úmyslnou snahu vyvolat fyzickou či psychickou tíseň seniorů. Na vině může být selhání jednotlivce, ale i systémové selhání tj. nedostatečné personální zajištění nebo motivace. (Krug et al. 2002; Bužgová a Ivanová 2007)

1.2.2 Faktory ovlivňující zneužívání seniorů

Rizikové faktory mohou být přiřazeny každému typu EAN. Dále mohou být tříděny podle toho, jedná-li se o ústavní či domácí zneužívání nebo sebe zanedbávání.

Složitost faktorů však nejlépe postihuje ekologický model, který byl poprvé aplikován u týrání a zneužívání dětí. Jeho výhodou je, že bere v úvahu interakce, které se dějí napříč systémy. Skládá se ze čtyř úrovní: individuální, vztahové, komunitní a společenské. (Krug et al. 2002)

Obrázek 2. Ekologický model násilí (Waters et al. 2004)

V první úrovni se nacházejí biologické a osobnostní faktory, které ovlivňují chování jednotlivce a zvyšují pravděpodobnost, že se stane obětí nebo pachatelem. Sem lze zařadit měřitelné faktory jako věk, vzdělání, výši příjmů dále, poruchy osobnosti, závislosti na návykových látkách. V této úrovni k faktorům zvyšující riziko stát se obětí můžeme zařadit přítomnost demence, vysoký věk a snížení fyzické síly. Podle studií z USA však roli nehraje pohlaví, jak se dříve předpokládalo. Mezi rizikové faktory na straně násilníka patří finanční obtíže, přítomnost agresivních poruch osobnosti, užívání návykových látek a neochota hradit péči o seniora. (Krug et al. 2002; Gutman a Yon 2014)

Ve druhé úrovni jsou brány v úvahu úzké vztahy s rodinou, intimními partnery, přáteli a kolegy. Zabýváme se tím, jak tyto vztahy ovlivňují riziko stát se obětí nebo pachatelem. Zatímco dříve bylo zneužívání na této úrovni především o závislé oběti a přetěžovaném a stresovaném pečovateli, dnes je tendence řešit tento problém v širším kontextu. Práce s pacienty s demencí ukázala, že násilné činy příjemců péče mohou působit jako spouštěcí mechanismus násilí a deprese ošetřovatele. U konfliktů v rodinách může být za rizikový faktor označen nedostatek prostoru a ztráta soukromí. Rizikovým faktorem obětí je také oddělení od rodiny, přátel izolace a samota. (Krug et al. 2002; Gutman a Yon 2014)

Na komunitní úrovni jsou zkoumány sociální kontexty, v nichž se vyvíjejí vztahy: školy, pracoviště, pečovatelská zařízení a čtvrtě. Riziko může být ovlivněno pohyblivostí obyvatel, hustotou zalidnění, úrovní zaměstnanosti.

Poslední úroveň představuje nejširší pojetí sociálních faktorů, které vytvářejí prostředí pro vznik nebo potlačení násilí. Patří sem dostupnost zbraní, ale i sociální a kulturní normy, zdravotní politika, ekonomická situace.

Za rizikové faktory u třetí a čtvrté úrovně lze považovat sexismus, ageismus a kulturu násilí. Převrat v postkomunistických zemích měl za následek i vznik několika rizikových faktorů: snížení psychosociální pohody starších lidí, nedostatek stability a nárůst agresivity mezi mladými lidmi. (Krug et al. 2002)

1.2.3 Prevalence

Z publikované systematické rešerše (de Donder et al. 2011) vyplývá, že 0,8 až 29,3 % seniorů žijících v evropských zemích je zneužíváno. Avšak pouze 20 % z nich je

zaznamenáno v policejních nebo sociálních záznamech. Hlavními důvody přitom jsou neochota zneužívaných osob nahlásit násilí, nebo jim to neumožní špatný zdravotní stav. Přitom lidé trpící nějakou formou demence jsou často vyloučeni z prevalence (dotazníkových) studií, lze tak předpokládat, že míra zneužívání je ještě vyšší.

Bohužel se v evropské literatuře nevyskytují žádné obecně uznávané měřicí postupy, informace o objektivitě, statistické informace jsou vzácné. Nedostatečné nástroje mohou vést k nepřesnému odhadu rozsahu zneužívání seniorů. Výsledky studií se také odlišují v závislosti na tom, kdo byl tázan: senioři, profesionální personál či rodinní příslušníci. (de Donder et al. 2011; Gutman a Yon 2014)

Peterson (2014) se zaměřil pouze na výskyt finančního zneužívání u seniorů ve věku nad 60 let a došel k závěru, že s tímto typem zneužívání se každý rok setká 2,7 % a alespoň jednou v životě postihlo 4,7 % dotazovaných.

V našich podmínkách bylo provedeno dotazníkové šetření s otázkami na fyzické, psychické i ekonomické zneužívání. Celkem se zúčastnilo 1300 seniorů ve věku od 60 let. Senioři byli rozděleni do 3 skupin, přičemž nejpočetnější skupina byla vytvořena ze seniorů žijících samostatně doma (750 respondentů). Dotazovaní se nejčastěji setkávali s psychickým zneužíváním (slovním napadáním) až ve 20,8 % případů. Na otázku, zda se senior setkal s přímým fyzickým násilím v domácí péči i ústavních zařízeních, odpovědělo kladně 13 % seniorů. Otázky na finanční zneužívání byly zaměřeny pouze na seniory v domácím prostředí, přičemž kladně odpovědělo 14 % respondentů. (Habart a Háva 2007; Věcí 2006)

V Německu byla provedena studie dotazující se zaměstnanců v zařízeních pro seniory. V rámci této studie se 23,5 % respondentů přiznalo k fyzickému týrání pacientů, 53,7 % uvedlo psychické týrání, a zanedbání péče přiznalo 53,7 % respondentů. (Goergen 2004)

1.2.4 Následky EAN

U starších lidí mohou být následky týrání obzvláště závažné, tito lidé jsou fyzicky křehčí, zranitelnější a jejich rekonvalescence trvá déle než u mladší populace. I méně vážná zranění mohou vést k závažnějšímu a trvalému poškození. Senioři často mohou mít pouze omezený příjem peněz, a tak i menší finanční ztráta může mít výrazný vliv na jejich hospodaření. (Krug et al. 2002)

Ve Spojených byl vybrán reprezentativní vzorek 2812 seniorů, informace o jejich stavu byly zaznamenávány zdravotními sestrami první rok a každý další třetí rok, v mezidobí byla data doplňována telefonicky. Povedlo se identifikovat tu část vzorku, která měla zkušenost se zneužíváním a zanedbáváním. Třináct let od započetí studie byla porovnána míra úmrtnosti u skupiny zneužívaných seniorů a těch, kteří nebyli zneužíváni. Ve skupině, která se nesetkala se zneužíváním, bylo stále na živu 40 % lidí, naproti tomu v druhé skupině přežilo pouze 9 %. Po zhodnocení všech faktorů, které by mohly mít vliv na úmrtnost (tj. věk, pohlaví, míra sociální podpory, diagnózy) byl vyvozen závěr, že týrání způsobuje extrémní mezilidský stres, který představuje další riziko úmrtí. (Krug et al. 2002) Dle Michaela Bonda (2013) se u zneužívaných a zanedbávaných seniorů zvýší riziko úmrtí do tří let od začátku zneužívání 3,1 krát.

1.2.5 Prevence

V roce 2002 uveřejnila WHO ve spolupráci s Mezinárodní společností pro prevenci týrání seniorů (INPEA) „Torontskou deklaraci globální prevence týrání seniorů“. Autoři vybízejí všechny země, aby se zabývaly prevencí tohoto problému. Je zdůrazňováno, že prevence týrání seniorů vyžaduje spolupráci několika oborů (justice, sociální péče, zdravotnictví, vzdělávání), a to na všech úrovních ekologického modelu – s jednotlivci, rodinami, komunitami i společností. Nutné je také pokračovat ve výzkumu a šířit informace formálními způsoby i médii. (Bužgová a Ivanová 2007; Waters et al. 2004)

WHO publikovala zprávu World Report on Violence and Health, ve které se zabývá ekonomickými rozměry mezilidského násilí. Po přezkoumání omezeného počtu studií zabývajících se nákladovou efektivitou preventivních programů, se zjistilo, že i když je prevence složitá, investice do ní se vyplatí, protože ekonomické náklady na následky mezilidského násilí jsou obrovské. (Waters et al. 2004)

Například ve studii z roku 1944 Violence Against Women Act in the USA byl proveden odhad přínosu preventivního programu o hodnotě 16,4 mld. \$. Podobně byly odhadnuty náklady na zabránění týrání a zneužívání dětí, tyto náklady dosahovaly pouze 5 % celkových nákladů na týrání a zneužívání dětí (Waters et al. 2004)

1.2.6 Ekonomické důsledky

Násilí enormně zatěžuje národní ekonomiky všech zemí. Důkazy poukazují na existenci obecného pravidla, podle kterého oběti domácího nebo sexuálního násilí mají častější zdravotní problémy, častěji navštěvují nemocnice a mají podstatně vyšší náklady na zdravotní péči po celou dobu života než ti, kteří v anamnéze zneužívání nemají. (Krug et al. 2002)

Například odhady celkových nákladů na týrání a zneužívání dětí ve Spojených státech amerických dosahují 94 mld. \$ ročně, což představuje 1 % hrubého domácího produktu. V tom náklady na hospitalizaci činily 3 miliardy dolarů, náklady na psychiatrickou léčbu byly ve výši 425 mil. \$, významnou položku tvořily náklady na sociální zabezpečení dětí ve výši 14,4 mld. \$. Největší sumu však představuje odhad ztráty produktivity, psychologických nákladů a budoucí kriminality. (Waters et al. 2004)

Dle odhadu Mullera (2014) se ekonomický dopad násilí páchaného na ženách v Jihoafrické republice pohybuje ročně mezi 0,9 % a 1,3 % hrubého domácího produktu.

Další studie z roku 2001 používá archivní údaje o všech hlášených násilných trestných činech v Pensylvánii v roce 1993. Odhadován byl ušlý zisk, náklady ušlé příležitosti obětí, psychologické náklady, náklady na vězení, policejní ochranu a životní pojištění. V Pensylvánii tyto náklady činily 14,2 mld. \$, při přepočtu na celou populaci Spojených států amerických hodnota dosáhne 3,3 % hrubého domácího produktu. (Waters et al. 2004)

Vliv mezilidského násilí na veřejné finance byl vyčíslen ve studii z Ohia. Zjistilo se, že 65 % nákladů na zdravotní péči a právní poplatky u týrání a zneužívání dětí bylo placeno z veřejných zdrojů. (Waters et al. 2004)

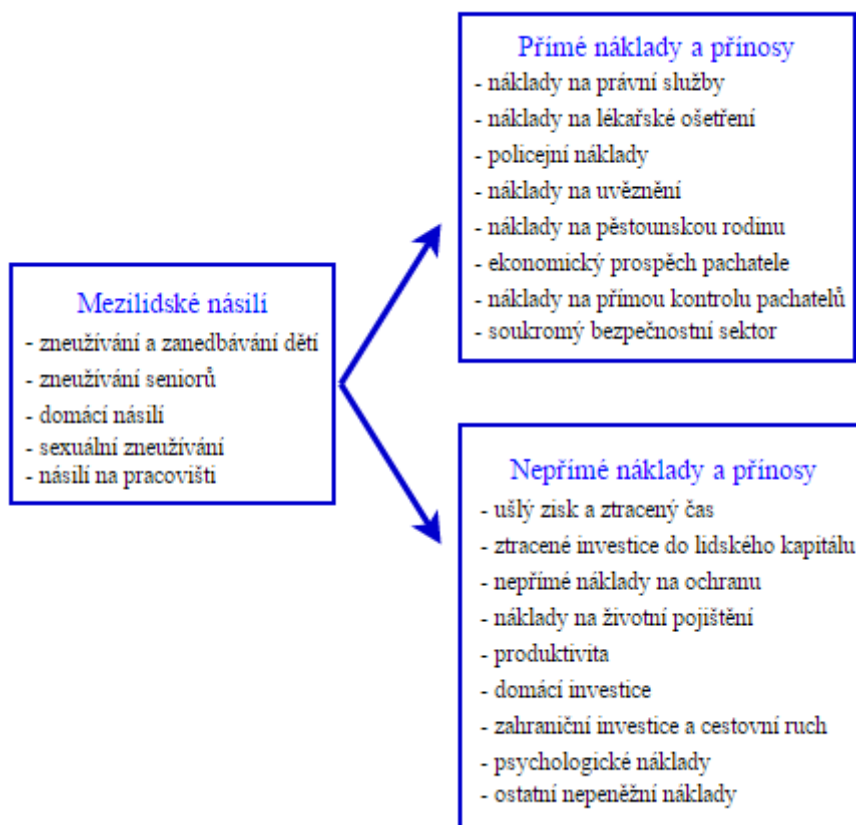
Druhy nákladů

Při výpočtu nákladů na nemoc jsou měřeny jak náklady přímé (hodnota zdrojů používaných k léčbě, která vznikla z důvodu nemoci/zranění), tak náklady nepřímé (hodnota, kterou společnost ztratila v důsledku nemoci/úrazu). (Parachute 2015)

Nepřímé náklady mohou zahrnovat:

- poskytnutí přístřeší nebo zabezpečení dlouhodobé péče,
- ztrátu produktivity z důvodu předčasného úmrtí, zranění, absence či dlouhodobého zdravotního postižení,
- snížení kvality života a schopnosti postarat se o sebe nebo o třetí osobu,
- škody na veřejném majetku, což vede k narušení služeb (zdravotnictví, dopravy a distribuce potravin),
- narušení každodenního života ze strachu o osobní bezpečnost,
- negativní dopad na investice, cestovní ruch, hodnotu aktiv a pojistné sazby (Parachute 2015).

Další způsob třídění kategorií nákladů a přínosů vhodný pro mezilidské násilí je nabídnut ve schématu Waterse (2004):

Obrázek 3. Třídění nákladů (Waters et al. 2004)

V díle Parachuta (2015) je kladen důraz i na nehmotné (nepeněžní) náklady spojené s poraněním, bolestí, utrpením a sociální izolací. I když tyto náklady jsou z ekonomického hlediska jen obtížně kvantifikovatelné, měly by být alespoň identifikovány.

Ve studiích dokumentujících ekonomickou stránku mezilidského násilí je používána široká škála kategorií nákladů. Nejčastější příčinou rozdílných výsledků je spíše zahrnutí nebo vyloučení některé kategorie nákladů než použití různých metod a postupů. Největší rozdíly jsou v odhadu nepřímých nákladů (snížení kvality lidského života a psychické strádání) a v přiřazení ekonomické hodnoty lidskému životu. Odhad těchto nákladů je složitý, záleží i na ekonomické vyspělosti země, kde je prováděn. (Waters et al. 2004)

1.2.7 Metody a problémy ekonomického hodnocení EAN

V ekonomických nákladových analýzách musí být vyřešeny dva problémy:

- posouzení a zahrnutí nebo odhad nákladů,
- výpočet nákladové efektivity preventivních programů.

V následujícím textu jsou podrobněji rozebrány jednotlivé studie a jejich přístupy k problematice. Pro nedostatek studií zabývajících se nákladovou stránkou zneužívání a zanedbávání seniorů, byly vybrány i studie hodnotící jiný typ mezilidského násilí. Avšak jimi zvolené metody by mohly být zajímavé i pro toto téma.

Nejprve stručný přehled čtyř vybraných článků v tabulce.

Tabulka 1: Tabulka 1: Přehled zvolených článků (Muller et al. 2014; Brent 2015; Peterson et al. 2014)

Autor	Název článku	Rok	Získávání dat	Metody	Výsledky
Waters, H., et al.	The economic dimensions of interpersonal violence	2004	Literární rešerše	CBA CEA	Doporučení pro sestavování CBA a CEA pro EAN
Brent, R.	Valuing the prevention of elder abuse	2015	Data od policie	CBA	Hodnota trestného činu 80 000 až 100 000 \$
Muller, R., et al.	Too costly to ignore – the economic impact of gender-based violence in South Africa KPMG Human and Social Services	2014	Sekundární sběr dat + konzultace	Sestavení účetního modelu	Ekonomický dopad 0,9-1,3 % HDP
Peterson, J., et al.	Financial Exploitation of Older Adults: A Population-Based Prevalence Study	2014	Telefonické hovory seniorům nad 60 let	Otevřené kódování – kvalitativní výzkum	Zkušenost s finančním zneužíváním má 4,7 % seniorů

1. článek: The economic dimensions of interpersonal violence (Waters et al. 2004)

V této publikaci je pojednáváno o zátěži mezilidského násilí na veřejné zdravotnictví a ekonomiky jednotlivých zemí. V přezkoumané literatuře dominovaly dva přístupy: analýza nákladů a přínosů a analýza nákladové efektivity.

Analýza nákladů a přínosů poskytuje informace o nákladech i přínosech vyjádřené v penězích. Některé studie se zabývají pouze vyjádřením čistých úspor a neposkytují podrobnosti o výši nákladů a přínosů. Jiná skupina studií používá ochotu platit k vyčíslení individuální a společenské averze vůči mezilidskému násilí.

Analýza nákladové efektivity poskytuje informace o nákladech na intervenci a její účinnosti, kde efektivita není vyjádřena v penězích, ale v předem definovaných efektech. Tyto studie pak bývají přímo srovnatelné, pokud používají stejné efekty a metodiky pro výpočet nákladů.

Klíčovými metodickými otázkami je kromě volby nákladů a přínosů volba zdrojů pro odhad mezilidského násilí, tj. zda čerpat ze zpráv o trestné činnosti (z policejních či soudních statistik), nemocničních záznamů nebo průzkumů v domácnosti. Většinou však část trestních případů zůstane neodhalena a neléčena, což vede k určitému podhodnocení skutečného výskytu.

Téměř všechny studie, ve kterých je vyčíslováno mezilidské násilí (týrání a zneužívání dětí, sexuální zneužívání, domácí násilí, násilí na pracovišti a násilí mládeže) počítají s přímými zdravotnickými náklady (náklady na zdravotní péči na bázi denních poplatků v nemocnici, průměrné náklady na hospitalizaci) a právními službami, méně jich bere v úvahu policejní náklady a náklady na životní pojištění, pouze dvě studie počítají s náklady na uvěznění.

Pokud jsou ve studiích zahrnuty nepřímé náklady, patří mezi ně úšlé příjmy, náklady ztracené příležitosti, ztráta produktivity, psychické náklady a další nepeněžní náklady.

Přímé srovnání studií z více zemí, ve kterých jsou zhodnocovány náklady, jako je ztracený čas, úmrtnost (hodnota lidského života), prezenteismus a absenteismus, vede k výsledkům, že mezilidské násilí je ekonomicky škodlivější v zemích s vysokými příjmy než ekvivalentní násilí v zemích s nižšími příjmy. Z etického hlediska je zde proto prostor pro zavedení dalších zásad.

Dalším častým rozdílem mezi studiemi je výběr perspektivy. Pro výpočet mezilidského násilí je nejčastěji používaná celospolečenská perspektiva, ve které jsou zahrnuty všechny náklady ať už vzniklé oběti, pachateli, plátcí jako třetí straně nebo celé společnosti.

Ve většině ekonomických analýz zabývajících se násilím je volen časový rámec jednoho roku. Při volbě jinak dlouhého období vzniká problém s možností porovnání studií.

Ve Spojených státech je doporučováno (Panel on Cost-Effectiveness in Health and Medicine) používat pro nákladové hodnocení ve zdravotnictví reálnou diskontní míru ve výši 3 %. Dle Waterse (2004) jsou konečné výsledky nejvíce ovlivňovány právě výší a rychlostí diskontování (2-10 %).

Většina studií, které se zabývají ekonomickým hodnocením preventivních programů mezilidského násilí, se liší v použitých metodikách a zahrnutých nákladech, takže jejich přímé srovnávání bývá problematické. Je obtížné doložit oba potenciální efekty (snížování násilí a peněžní výhody), přesto všechny dostupné studie dokazují, že preventivní programy jsou nákladově výhodnější. (Waters et al. 2004)

2. článek: Valuing the prevention of elder abuse (Brent 2015)

Tato práce se zabývá vyvíjením nového rámce pro oceňování případů zneužívání a zanedbávání seniorů v New Yorku.

Autorem jsou započítávány pouze případy, které byly natolik závažné, že vyžadovaly zásah právního systému, tedy pokud policisté vyhodnotili situaci jako trestný čin. Využívána jsou policejní data, která se podařilo získat už Patricii Brownellové (1998), na jejich základě je odhadovaná hodnota prevence pomocí analýzy nákladů a přínosů (CBA).

Zneužívání a zanedbávání seniorů je rozděleno do dvou zastřešujících kategorií finančních a nefinančních trestných činů, přičemž nefinanční jsou zastřešující kategorií pro fyzické, sexuální a psychické. Pro hodnocení závažnosti každé z těchto kategorií je kladena pozornost na to, jsou-li oběti ochotny spolupracovat při trestném stíhání pachatelů. Díky této ochotě se předpokládá, že oběť již nechce zůstat ve zneužívaném vztahu.

Brent vycházel z metodiky i dat Brownellové (1998), základní okolností byla ochota stíhat pachatele do kontextu analýzy nákladů a přínosů (podobně jako ochota platit). Poté byla navržena metoda pro převedení této míry ochoty do peněžního vyjádření, založena na probit analýze, přičemž nejvíce ochotnou skupinu ke stíhání pachatelů tvořily oběti nefinančních závažných trestných činů – až 89 %. (Brent 2015)

Autoři upozorňují, že k finančnímu zneužívání by se kromě nominální hodnoty finanční ztráty měla přičíst i hodnota psychologické újmy, která je způsobená tím, že za trestný čin je odpovědná důvěryhodná osoba (člen rodiny, pečovatel). (Brent 2015)

Hodnota nefinančních trestných činů byla určena ve výši mezi 40 000 a 50 000 \$ na jeden případ, po přepočtu na ceny roku 2014 se však dostane dvakrát větší číslo, tedy 80 000 až 100 000 \$. Bylo zjištěno, že téměř všechny formy zneužívání byly spojeny s nízkou sociální podporou. Pokud například vysílání policistů nebo sociálních pracovníků na denní či týdenní návštěvy ohrožených seniorů bude ročně stát v rozmezí 40 000 – 60 000 \$ na zabránění jednoho závažného trestného činu, bude se jednoznačně jednat o efektivní vynaložení prostředků. (Brent 2015)

Jedná se sice o velmi zajímavou metodu, bohužel do prostředí České republiky pravděpodobně nepřenositelnou.

3. článek: Too costly to ignore – the economic impact of gender-based violence in South Africa KPMG Human and Social Services (Muller et al. 2014)

Pokud je v této studii odhadovaná prevalence násilí páchaného na ženách v Jihoafrické republice 20-30 %, potom lze celkové náklady vyčíslit na 28,4 mld. až 42,4 mld. ZAR a ekonomický dopad 0,9-1,3 % HDP. Zcela jasně lze tedy prokázat negativní vliv na národně hospodářskou perspektivu.

Tento odhad by přitom měl být považován za částečný nebo minimální, protože všechny náklady se nepodařilo vyúčtovat, některé údaje v Jihoafrické republice nebyly k dispozici. Mezi nejzávažnější nedostatky této studie lze zahrnout:

- pouze odhad prevalence (lékaři nejsou povinni zaznamenávat domácí násilí, policie tyto případy často zaznamená jako vraždu),
- odhady nákladů na bolest a utrpení nejsou zahrnuty (přičemž mnohdy představují až 44 % celkových nákladů na násilí),
- vládní výdaje na násilí páchané na ženách nejsou přesně vymezeny.

Použitá metodika byla následující:

- konstrukce účetního modelu, který sčítá náklady napříč postiženými skupinami,
- vstupy byly založené na sekundárním sběru dat a konzultacích s odborníky (odhady nákladů jsou pouze orientační),
- pro odhad relevantních nákladů byly použity oba přístupy shora dolů i zdola nahoru (první zahrnuje podíl na celkových nákladech, druhý přiřazuje jednotkový náklad počtu případů).

Členění nákladů, které bylo použito, demonstruje následující graf:

Obrázek 4. Další členění nákladů (Muller et al. 2014)

Náklady, které vznikají oběti, zahrnují náklady spojené s hledáním pomoci (doprava, telefonní hovory, lékařské náklady a náklady na poradenství), ztrátu výdělku (náklady ušlých příležitostí, absence), náklady spojené s nemocností a úmrtností. Průměrné náklady jedné oběti tak byly vyčísleny na 6 500 ZAR.

Kategorie vládních nákladů počítá s výdaji na preventivní programy, léčebnou a následnou péči, s policejními službami. Data jsou čerpána z průzkumů, které byly uskutečněny příslušnými vládními úřady v roce 2013. Celkové roční náklady byly vyčísleny na 513,5 mil. ZAR.

V Jihoafrické republice je až 60 % sociálních služeb organizováno občanskými společnostmi. Při kalkulaci s průměrnými náklady na jednoho klienta a prevalencí 20% byla výsledná hodnota 885,6 mil. ZAR za rok.

Do obchodních nákladů (nákladů vznikajících podnikům) je v této studii řazena zvýšená absence obětí v práci a náklady na nábor nových zaměstnanců. Pro zjednodušení je počítáno s tím, že se náklady podniků rovnají ztrátě příjmů obětí. Při započítání poměrně velké nezaměstnanosti se přesto dospělo k 1,8 mld. ZAR za rok.

Náklady další generace zde nebyly zahrnuty. Avšak v australské studii tyto náklady byly vyčísleny na 10 % z celkových nákladů na násilí páchaném na ženách. Jedná se především o náklady vztažené na děti zneužívaných matek. Řadí se mezi ně náklady na ústavní péči pro děti obětí a náklady spojené se zvýšením pravděpodobnosti, že až tyto děti vyrostou, stanou se samy pachatelé trestných činů.

4. článek: Financial Exploitation of Older Adults: A Population-Based Prevalence Study (Peterson et al. 2014)

Tato studie je zaměřena na finanční zneužívání seniorů, ve kterém je zahrnuto: nesprávné použití finančních prostředků, majetku nebo zdrojů, vynucené převody vlastnictví, odepření přístupu k majetku, podvody, zpronevěry a falšování záznamů. Sběr dat byl uskutečněn pomocí telefonických rozhovorů na náhodně vybraném vzorku obyvatel New Yorku ve věku nad 60 let. Po získání informovaného souhlasu následovala otázka, jestli má respondent soukromí pro rozhovor. Pokud tomu tak nebylo, bylo mu nabídnuto bezplatné číslo a jiný čas pro provedení rozhovoru.

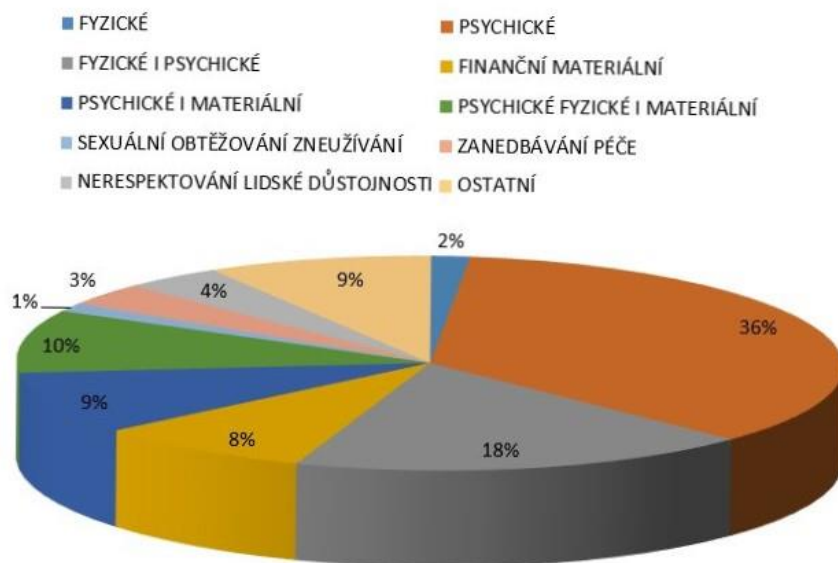
Finanční zneužívání a zanedbávání se rozdělilo do pěti kategorií, bohužel nebyl kladen důraz na výši újmy a další finanční ztráty. V úvahu byla brána pouze prevalence a závažnost, která byla hodnocena respondenty podle toho, zda se jednalo o velmi závažný čin, částečně závažný čin nebo nezávažný čin. Ve čtyřech z pěti kategorií hodnotilo přes 83 % dotazovaných čin jako velmi nebo částečně závažný. Pouze v kategorii neadekvátních příspěvků a výdajů na domácnost hodnotilo čin jako velmi nebo částečně závažný 67 % respondentů.

Byla vytvořena multidisciplinární skupina, ve které byli zástupci sociální služby, právníci a subjekty zdravotní péče. Tato skupina se měla ve dvoustupňovém procesu shodnout na prevenci, vhodném řešení zneužívání a zanedbávání seniorů a schválit vhodnost měření použitého v této studii. (Peterson et al. 2014)

1.2.8 Současný stav v ČR

V ČR byla publikována řada článků zabývajících se tímto tématem, avšak podle našich informací se ani jediný nezabývá takto vzniklými společenskými náklady.

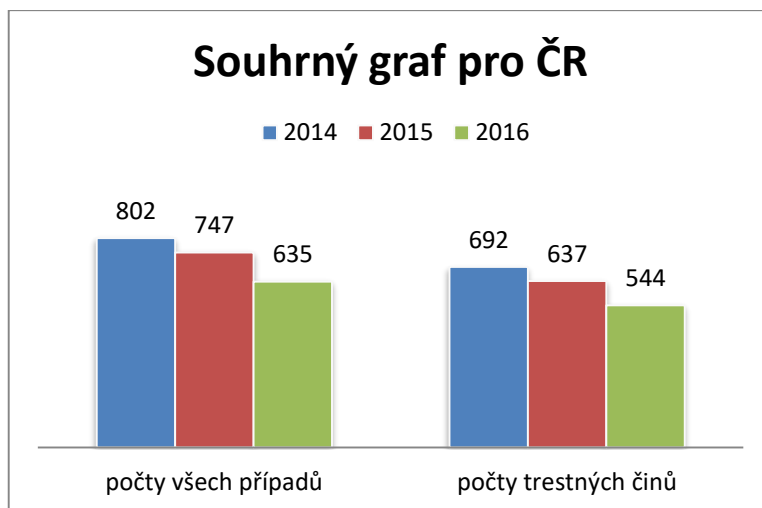
Významné místo mezi organizacemi zabývajících se zneužíváním seniorů se má nezisková organizace Život 90, kde je provozována služba s názvem Senior telefon (telefonická krizová pomoc). V roce 2014 na této krizové lince bylo z důvodu týrání zaznamenáno celkem 462 hovorů, což představuje mírný nárůst oproti roku 2013. Zastoupení jednotlivých typů týrání je popsáno v následujícím grafu. (Život 90, 2014)

Graf 1: Týrání na krizové lince senior (Život 90 2014)

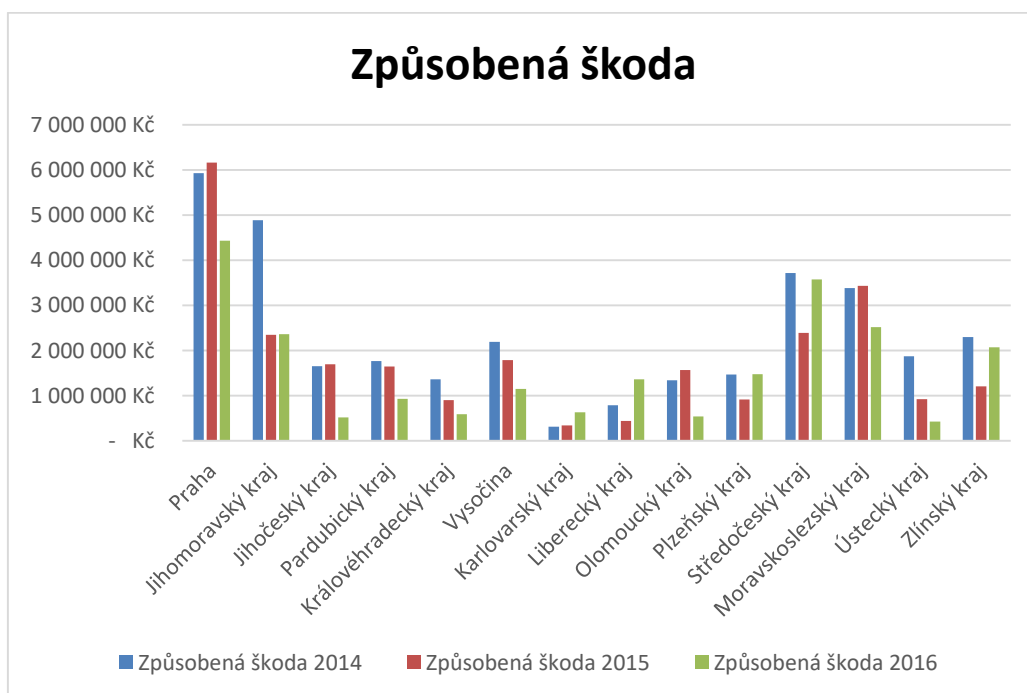
Z neveřejných statistik, které byly poskytnuty Krajským ředitelstvím policie hlavního města Praha, můžeme vyčíslit celkovou škodu, která byla seniorům způsobena tzv. finančním zneužíváním. Jedná se o podvody pod určitou legendou. Nejčastější je legenda Vnuk, kdy cizí člověk po telefonu předstírá vnuka oběti za účelem získání peněz. Druhou legendou je Kamion, v tomto případě pachatel seniora zastaví na ulici a vysvětluje mu, že jeho zaměstnanec měl nehodu v kamionu a nutně potřebuje peníze na operaci, jako zástavu pachatelé nechávají seniorům nepravé dolary. Druhou skupinu tvoří podvody spáchané členy vlastní rodiny. V roce 2014 činila škoda způsobená seniorům 32,9 mil. Kč, oproti tomu v roce 2015 celková škoda dosáhla pouze 25,8 mil. Kč. Klesající trend byl zaznamenán i v roce 2016, kdy celková škoda činila 22,6 mil. Kč. Za seniora je v těchto statistikách považován člověk starší 65 let.

Na následujícím grafu jsou znázorněny počty všech nahlášených případů finančního zneužívání a počty potvrzených trestných činů.

Graf 2: Počty nahlášených případů a trestných činů (Statistiky Policie ČR)

Policejní statistiky jsou rozděleny i dle jednotlivých krajů. Lze z nich tedy vyčíst, že největší finanční ztrátu utrpěli ve všech letech senioři z hlavního města.

Graf 3: Způsobená škoda dle jednotlivých kraj (statistiky Policie ČR)

1.3 Cíle práce

Společenské náklady zneužívání a zanedbávání seniorů v České republice ještě nebyly nikdy počítány. Není ani úplně jasné, jaké všechny položky do výpočtu zahrnout. Problematická jsou i data zabývající se prevalencí, jelikož se jedná o problém ve společnosti utajovaný.

Hlavním cílem je vytvořit metodiku pro kvantifikaci společenských nákladů zneužívání a zanedbávání seniorů.

Dílčí cíle obsahují:

1. sestavení vhodných ohniskových skupin a provedení expertních rozhovorů,
2. analýzu výsledků a tvorbu metodiky pro kvantifikaci společenských nákladů,
3. sestavení expertní skupiny pro ověření navržené metodiky,
4. pilotní terénní šetření.

2 Metody

2.1 Focus group

Focus group neboli ohnisková skupina je jednou z metod kvalitativního výzkumu. Nejvíce bývá využívána v oblastech sociologie, psychologie, marketingu, vzdělávání, zdraví a komunikace. (Šebek a Hoffmannová 2010) Obecně je tato metoda využívána při zkoumání nových a dosud nezmapovaných oblastí. Skupině jsou kladeny otevřené otázky takovým způsobem, aby bylo možno na základě získaných odpovědí identifikovat témata, která jsou významná. (Nevoralová 2012)

Při použití této metody se vychází ze čtyř obecně přijímaných předpokladů. Prvním z nich je, že skupiny mohou profitovat ze synergického efektu při generaci myšlenek, a tak dochází k hlubšímu porozumění danému tématu. (Šebek a Hoffmannová 2010)

Druhý předpoklad se týká role moderátora, který koriguje vzájemné skupinové interakce, zajišťuje plynulost a zodpovídá za udržení stanoveného směru. Důležitá je odbornost a osobnost moderátora, rozhodující jsou však i zkušenosti s vedením ohniskových skupin. (Hendl 2008; Šebek a Hoffmannová 2010)

Třetí předpoklad určuje velikost skupiny. Za ideální je považována skupina šesti až deseti lidí, záleží však na tématu a technicko-organizačních možnostech. Čím početnější skupina, tím méně času má každý jednotlivý člen a náročnější je i práce moderátora. (Šebek a Hoffmannová 2010)

Poslední předpoklad se zabývá výběrem účastníků, kde nejdůležitější je, aby daný člověk měl k tématu co říci a cítil se při tom bezpečně. Dále by se účastníci neměli předem znát, vzájemné známosti by mohly narušovat dynamiku skupiny. (Šebek a Hoffmannová 2010)

Celý průběh ohniskové skupiny je nahráván. Moderátor nejdříve přivítá účastníky, poté následuje představení a úvod do tématu. Moderátor se snaží vyvolat diskusi a názorové střety. Délka trvání jedné ohniskové skupiny by neměla přesáhnout 2 hodiny. (Kozel et al. 2011)

2.2 Expertní rozhovor

Expertní rozhovor je strukturovaný hloubkový rozhovor s expertem ve zkoumaném oboru, který dokáže odhalit souvislosti, které žádný jiný výzkum nemusí zjistit. Tato metoda se hojně využívá v počátečních fázích výzkumu, kdy je třeba proniknout do zkoumané problematiky. Ptáme se pomocí předem pečlivě připravených otevřených otázek. Důležitým faktorem je motivace a schopnost experta sdílet informace. (Hendl 2008; Corso et al. 2007; Bogner et al. 2009)

2.3 Expertní skupiny

Při tvorbě expertní skupiny se snažíme zahrnout všechny zainteresované odborníky. Rozhodnutí o počtu a o kompetencích odborníků jsou uskutečněny s ohledem na rozsah úkolu a kvalifikaci odborníků. Pro účely této práce byli experti vybráni podle jejich zkušenosti v oboru a na základě uznání od dalších odborníků. (Rogalewicz a Juříčková 2014; Egerová a Mužík 2010; Ivlev et al. 2015)

Pro získání názoru odborníků nejčastěji používáme hodnocení pomocí metody Delphi. Cílem této metody je získat od expertů konsenzus k danému problému. Důležité je zachování anonymity expertů. Šetření probíhá maximálně ve čtyřech kolech, v každém kole je zasílán dotazník, na který experti odpovídají. Po návratu dotazníků z prvního kola proběhne vyhodnocování a zpracování výsledků, které je opět anonymně zasíláno expertům do druhého kola, kdy mohou, ale nemusí své předchozí hodnocení pozměnit. Pokud dojde ke shodě již ve druhém nebo třetím kole, lze metodu Delphi ukončit. (Rogalewicz a Juříčková 2014; Egerová a Mužík 2010)

2.4 Společenská návratnost investic

Analýza společenské návratnosti investic (Social Return on Investment - SROI) vychází z myšlenky, že hodnota, kterou vytváříme, přesahuje to, co lze měřit finančními nástroji. Tato metoda nabízí rámec pro měření širšího konceptu hodnoty, usiluje o začlenění nákladů a přínosů sociálních, ekonomických a enviromentálních. (Nicholls, et al. 2009)

SROI byla vyvinuta ze sociálního účetnictví a analýzy nákladů a přínosů. Je založena na sedmi základních zásadách: zapojení zúčastněných stran, pochopení k jakým změnám dochází, hodnocení věcí, na kterých záleží, zahrnutí pouze toho, co je důležité, nepřehánění hodnoty, průhlednosti a ověření výsledku. (Nicholls, et al. 2009)

Lze tedy říci, že: „Společenská návratnost investice je rámcem pro pochopení hodnoty, kterou projekt přináší všem zainteresovaným stranám.“ (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR 2015)

Základní postup pro tvorbu SROI:

Obrázek 5: Postup při tvorbě SROI (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR 2015)

Pro účely této diplomové práce a pro výpočet společenských nákladů na zneužívání seniorů nebude výsledkem SROI výpočet společenské návratnosti ani vytvořená hodnota, ale naopak způsobená škoda (ztráta). Stanovení dopadu (4. fáze) tedy bude výsledkem této diplomové práce a bude se rovnat společenským nákladům na zneužívání seniorů. Oproti základnímu postupu nebude počítáno s hodnotou výstupů, proto není možné vypočítat společenskou návratnost investice. Všechny 7 principů a základní postup (do 4. fáze) bude dodržen.

2.5 Pilotní terénní šetření

Pilotní studie je prováděna pouze na zlomku populace, kterou máme v plánu studovat. Jejím cílem je otestovat, zda se daný jev v populaci vyskytuje a zda jsou naše metody správné. (Disman 2002)

Terénní sběr dat proběhl formou dotazování, a to standardizovaným rozhovorem. Data byla vyhodnocena základními statistickými metodami.

2.6 Design práce

Prvním a nejdůležitějším úkolem bylo správné sestavení tří ohniskových skupin. První ze zástupců policie ČR, druhé z poskytovatelů sociální a zdravotní péče a poslední ze zaměstnanců intervenčních center. Každý člen každé skupiny musel mít znalosti (zkušenosti) se zneužíváním a zanedbáváním seniorů. Vzhledem k tomu, že nemám žádné zkušenosti s moderováním ohniskových skupin, bylo nutné domluvit spolupráci i se zkušenými moderátory.

Kromě ohniskových skupin byly zorganizovány i expertní rozhovory se zástupci seniorských organizací (jako zástupci seniorů). Tato skupina nebyla vhodná pro formu ohniskové skupiny. Za experta v těchto rozhovorech byli považováni zástupci některé ze seniorských organizací, kteří se věnují pomoci zneužívaným seniorům, přicházejí s nimi do kontaktu a jsou tedy obeznámeni s jejich největšími problémy.

Na základě vyhodnocení výstupů z ohniskových skupin, byl sestaven model (metodika) pro spočítání společenských nákladů zneužívání a zanedbávání seniorů, tedy upravená verze SROI. Mělo by být zřejmé, jaká data jsou k dispozici a jaké položky je nutné zahrnout do výpočtu.

Pro ověření navržené metodiky bylo nutné sestavit expertní skupinu. Tato skupina byla složena opět z expertů stejných zainteresovaných stran jako ve focus group. Nemělo by se však jednat o tytéž osoby, ale o jiné odborníky.

Na závěr byl pro ověření praktické aplikovatelnosti modelu uskutečněn pilotní sběr dat, který byl zaměřen na seniory v domácí i v ústavní péči (léčebny dlouhodobě nemocných, domovy pro seniory), na jejich ošetřovatele, sociální pracovníky a případně další zainteresované strany.

3 Výsledky

3.1 Ohniskové skupiny

3.1.1 Policejní focus group

Focus group se konala na Vyšehradě v Praze dne 12. 12. 2016. Zúčastnili se: kpt. Mgr. Vítězslav Trojan, kpt. Ing. Dana Kubů a kpt. Bc. Jan Dongres. Ohniskovou skupinu moderoval PhDr. Miroslav Barták, Ph.D. z Katedry sociální práce Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem.

Z pohledu policie lze týrání a zneužívání seniorů rozdělit do tří skupin. První skupinou je domácí násilí na seniorech, může se jednat o fyzické, psychické, ale i finanční zneužívání. Pachateli v těchto případech jsou nejčastěji členové rodiny. Druhou skupinu tvoří podvody, kdy se pachatelé snaží ze seniorů vymámit peníze, například prodejem hrnců a dek, podvodnými telefonáty a takzvaní šmejdi. Poslední skupinu tvoří přepadení a následné okradení seniora na ulici. Od roku 2012 policie zaznamenává celorepublikově pokles v hlášení případů (výjimku tvoří Praha, kde dochází k nárůstu).

Dle zkušeností policistů se se zneužíváním setkávají lidé od 65 let. Zajímavé je, že s rostoucím věkem dožití se tato hranice nemění.

Týrání a zneužívání seniorů je vnímáno jako ekonomický problém pro samotné seniory, pro společnost jako takovou i pro samotnou policii je tato částka zanedbatelná. Velmi silně je vnímán sociální aspekt problému a nedostatečná legislativní ochrana seniorů.

Ekonomická data přímo přiřazená k jednotlivým úkonům, které je nutno vykonat při týrání a zneužívání seniorů, policie nesleduje. Jsou však schopni odhadnout průměrné náklady na jeden případ, a to z průměrného hodinového nákladu na policistu, průměrné dojezdové vzdálenosti a případné ceny znaleckých posudků.

3.1.2 Focus group intervenčních center

Ohnisková skupina proběhla na Pankráci v Praze dne 12. 1. 2017. Zúčastnili se zástupci krizové linky Senior 90 Bc. Hana Křížová, Pražského intervenčního centra Lada Poláková, DiS a zástupce kladenského intervenčního centra. Moderátorem byl znovu pan PhDr. Barták.

Zástupci intervenčních center se nejčastěji setkávají s psychickým, fyzickým a finančním zneužíváním, často v různých kombinacích, nebo se všemi najednou. Práce je to velmi náročná a zdlouhavá, senioři se častokrát opakovaně vracejí. Počet případů v intervenčních centrech narůstá v návaznosti na informační kampaně organizace Život 90. I tak zneužívání senioři tvoří v IC nejvýše čtvrtinu případů.

Dle zkušeností pracovníků intervenčních center se setkávají se zneužíváním senioři poprvé v 60-65 letech, závisí to však i na jejich zdravotním stavu a samostatnosti.

Zneužívání seniorů je chápáno jako ekonomický problém nejen pro seniory, ale i pro společnost, a to z hlediska hledání nového bydlení a zvýšení nákladů ve zdravotnictví při ošetřování těchto seniorů.

Žádná ekonomicky zaměřená data nejsou sledována. Vedené jsou statistiky o počtu případů a jednotlivých druzích. Nákladovostí své práce se nikdy nezabývali, nebyli k tomu nuceni. V práci by taková data ani nijak nepomohla.

3.1.3 Rozhovor se zástupkyní seniorské organizace

Rozhovoru se zúčastnila Mgr. Aneta Zápotocká, vedoucí aktivizačních programů pro seniory z centra Život 90. Rozhovor se konal v Praze dne 21. 2. 2017.

V této organizaci se nejčastěji setkávají s psychickým týráním, které je spojené s finančním ze strany rodinných příslušníků. Méně časté je týrání fyzické a jen výjimečně se setkávají s oběťmi finančních podvodů.

Klienti, kteří zažili týrání a zneužívání, jsou v této organizaci ve věkovém rozmezí od 60 do 80 let. Za posledních deset let nebyl pozorován žádný výraznější posun z tohoto rozmezí.

Týrání a zneužívání je chápáno jako obrovský fenomén, který je společensky stále podceňován a přehlížen. Tomu odpovídá i skutečnost, že úplně chybí bytové služby pro zneužívané seniory a psychiatrická péče. První kdo by mohl mít šanci zachytit týrání a zneužívání seniorů, jsou praktičtí lékaři. Senioři často nevědí, na koho se mají obrátit, mohl by být zřízen koordinátor péče mezi sociálním a zdravotnickým systémem.

Ekonomicky zaměřená data nejsou sbírána. Vedená je pouze statistika o typu problému, místu bydliště a počtu návštěv. Pokud by však náklady byly přiřazeny k jednotlivým výkonům a bylo by tak možné prokázat kolik péče stojí, mohlo by to pomoci při žádání o granty. Tímto by se však neměly zabývat jednotlivé organizace, ale mělo by to být řízeno z Ministerstva práce a sociálních věcí. V současné době lze provést pouze odhad na základě počtu případů a průměrného času stráveného nad jedním případem.

3.1.4 Sociální pracovníci

Původně měla vzniknout focus group složená ze sociálních pracovníků v Ústí nad Labem. Nepodařilo se však najít termín, ve kterém by se sešel dostatečný počet dobrovolníků. Z toho důvodu byl zvolen kompromis a s jednotlivými odborníky byl proveden moderovaný rozhovor. Rozhovorů se zúčastnily: Bc. Kateřina Danišová z Člověka v tísní a Pavla Slunéčková, DiS. ze spolku OPORA, rozhovory se uskutečnily 10.3.2017 v Ústí nad Labem.

Obě dotazované se nejčastěji setkávají se zneužitím příspěvku na péči o seniora. Jedná se tedy o finanční zneužívání spojené se zanedbáním péče. Občas se setkají i s oběťmi podvodných prodejců dek a hrnců.

Pro zneužívání a zanedbávání seniorů lze nastavit hranici 65 let. Avšak více než na věku to dle dotazovaných závisí na zdravotním stavu seniora a jeho soběstačnosti.

Podle obou dotazovaných se nejedná o ekonomický problém. První dotazovaná však vidí souvislost s ekonomickou situací rodiny, k těmto případům dochází, když si rodina kompenzuje vlastní finanční nedostatky. Dle druhé dotazované je tento problém společností stále ještě málo diskutován, případy jsou velmi skryté a jejich objevení nesnadné vzhledem ke křehkosti seniorů. Sociální pracovníce se dozvědí jen o těch případech, kde si rodina alespoň občas objedná pečovatelskou službu. První kdo by mohl odhalit, že k něčemu takovému dochází, je praktický lékař. Pokud se například 80letý člověk delší dobu nedostaví k lékaři, je to podezřelé, přitom je jasné že nějaké zdravotní problémy mít bude. Na druhou stranu lékaři musí dodržet slib mlčenlivosti.

Žádné statistiky ani na jednom pracovišti sbírány nejsou. Pokud by ekonomická data měli k dispozici, pravděpodobně by jim k ničemu nebyla. Uvítali by však více workshopů a seminářů na téma jak s takovými seniory jednat.

3.2 Syntéza výsledků z ohniskových skupin

První otázka se týkala charakteru případů, se kterými se jednotliví účastníci setkávají. Dle obvyklého dělení se dotazovaní nejčastěji setkávali s případy psychického, ekonomického a fyzického násilí v různých kombinacích a se zanedbáváním péče. Jednotlivé druhy však zástupci jednotlivých skupin ještě dále rozdělovali, anebo se setkávali jen s některými z nich.

Policie dělí případy na domácí násilí, při kterém se setkávají s psychickým, fyzickým a finančním zneužíváním v různých kombinacích, kde ochotu nahlásit případ na policii určuje závažnost zneužívání, míra soběstačnosti a vyzrání seniora, k vykázaní násilníka často dochází opakovaně. S intervenčními centry senioři začnou aktivně spolupracovat, až když je to opravdu vážné. V této fázi se již daří případy vyřešit. S podobnými případy se nezávisle na policii a intervenčních centrech setkávají i ve společnosti Život 90. V této organizaci je řešeno nejčastěji psychické a finanční zneužívání ze strany dětí, některé případy vygradují až k fyzickému zneužívání. Vysoká míra latence je dána citovými vazbami na trýznitele a vysokými obavami seniorů ze samoty.

Druhým typem případů, kterým se policie zabývá, jsou finanční podvody na seniorech. Jedná se o podvodné prodeje dek a hrnců, prodejní akce šmejdů a dále modelové situace, kdy dochází k okradení a podvedení seniorů. V těchto případech je využívána zvýšená důvěřivost seniorů a pachatelé bývají neznámé osoby. Kromě policie se s těmito případy setkávají i v organizaci Život 90, kde senioři vyhledávají pouze právní pomoc. Zkušenost s tímto zneužíváním mají i sociální pracovníci pomáhajících organizací, ty o tom však nevedou žádné statistiky, ani se tím dále nezabývají.

Posledním případem týrání a zneužívání by dle policie mohlo být přepadení a okradení seniora na ulici. Avšak při těchto přepadeních si pachatelé vybírají obecně slabší osobu, u které nepředpokládají odpor. Cílí tedy i na děti, ženy, menší, slabší nebo starší jedince. Vzhledem k tomu, že se tímto případem ze všech zainteresovaných stran zabývá pouze policie a motiv činů je odlišný, nebude se tímto druhem zneužívání zabývat ani tato práce.

Pouze ve skupině sociálních pracovníků se objevovalo zanedbávání péče o seniora spojené se zneužíváním příspěvku na péči o seniora. Obvykle se s takovými případy setkávají v ekonomicky slabších rodinách. Případy se však daří vyřešit ve spolupráci s lékaři a obecními sociálními pracovníky, není tedy potřeba přivolat policii. Vzhledem k vysoké závislosti na rodině, tito senioři nevyhledávají pomoc seniorských organizací ani intervenčních center. Vše je ještě složitější v okamžiku snížené mobility seniora.

Na další otázku, která se zabývala věkem seniorů, byla nejčastější odpověď 60-65 let. Policejní statistiky pracují s věkem od 65 let na rozdíl od intervenčních center, která považují za seniora již 60 letého člověka. Avšak aby data byla porovnatelná, bude se v této práci počítat s věkem od 65 let. Všichni dotazovaní přikládali váhu i zdravotnímu stavu, soběstačnosti a celkové kondici seniorů. Zástupci policie a seniorské organizace shodně uváděli, že se věk, ve kterém poprvé dochází ke zneužívání seniorů, v průběhu času nemění. Lze tedy předpokládat, že se v důsledku prodlužování věku dožití v budoucnu nejen zvýší počet seniorů, ale prodlouží se i věkové rozmezí, ve kterém můžeme hovořit o křehkosti seniorů.

Všechny skupiny se shodly na tom, že zneužívání a zanedbávání seniorů vzniká v důsledku selhání společnosti. Všichni se také poprvé zamysleli nad možnými ekonomickými dopady. Shodli se na tom, že nejsilněji způsobenou finanční ztrátu vnímá senior. Může ztratit finanční úspory, bydlení, náklady jsou však spojené i s nutnou ošetrovatelskou péčí, návštěvou lékaře a sníženou kvalitou života.

Zástupci policie a sociálních pracovníků jsou toho názoru, že se nejedná o ekonomický problém pro společnost ani pro organizace samotné. Uvědomují si, že vznikají náklady různým subjektům, avšak vzhledem k počtu případů nejsou významné. Naproti tomu zástupci intervenčních center a seniorské organizace se domnívají, že se jedná o ekonomický problém, který má dopad na celou společnost, zejména na zdravotnictví, sociální systém a města při hledání nového bydlení pro seniory.

Žádná z organizací nepřisazuje přímé náklady k jednotlivým úkonům, které je potřeba vykonat v důsledku zneužívání a zanedbávání seniorů. Na druhou stranu všechny organizace si vedou vlastní statistiky alespoň o počtu případů. Lze tedy provést pouze odhad na základě počtu případů a expertních odhadů (počet pracovníků, čas, doprava, znalecké posudky).

Všichni dotazovaní se shodli na tom, že případy o kterých se dozvědí, jsou pouze špičkou ledovce. Nejvíce to pociťují sociální pracovníci a zástupkyně seniorské organizace. Ocenili by větší spolupráci s praktickými lékaři, kteří mají největší šanci odhalit zanedbávání péče i další typy zneužívání, na druhou stranu lékaři jsou ale vázáni slibem mlčenlivosti. Další variantou by mohlo být zřízení koordinátora, který by navigoval seniora, protože ti často nevědí, u koho pomoc vyhledat. Částečnou koordinační úlohu lze nalézt na lince pro seniory Života 90.

Sociální pracovníci i zástupkyně seniorské organizace jsou toho názoru, že je tento problém společností stále podceňován a málo diskutován. Odpovídá tomu i nedostatečné množství financí, které jim je na řešení toho problému poskytováno. Například úplně chybí bytové služby pro tyto seniory. Nízká je i dostupnost kvalitní psychologické a psychiatrické péče zaměřené speciálně na potřeby seniorů. Sociální pracovníci by ocenily i více workshopů a seminářů.

Od roku 2012 dochází dle dat od policie i intervenčních center k poklesu nahlášených případů všech typů zneužívání a zanedbávání seniorů. Dle policie se jedná o souhrn několika faktorů, jako je ustálení kádru, důraz na preventivní opatření a spolupráci s Bílým kruhem bezpečí, a také nepřítomnost amnestie. Naproti tomu linka Senior telefon zaznamenává každý rok nárůst v počtu hovorů. V průběhu roku také Pražské intervenční centrum zaznamenává větší nárůst případů v době informačních kampaní centra Život 90.

Znalost ekonomických dat by v práci intervenčních center, sociálních pracovníků ani policistů dle názoru těchto pracovníků k ničemu přínosná nebyla. Mohla by být zajímavá pro policejní ekonomy, avšak většina policistů se domnívala, že ani pro ně by to nebylo zajímavé číslo. Naopak zástupkyni centra Život 90 by se taková data hodila při žádání o granty. Tato data by mohlo sbírat Ministerstvo práce a sociálních věcí a zajistit tak neziskovým organizacím stabilní příjem.

3.3 Návrhy řešení

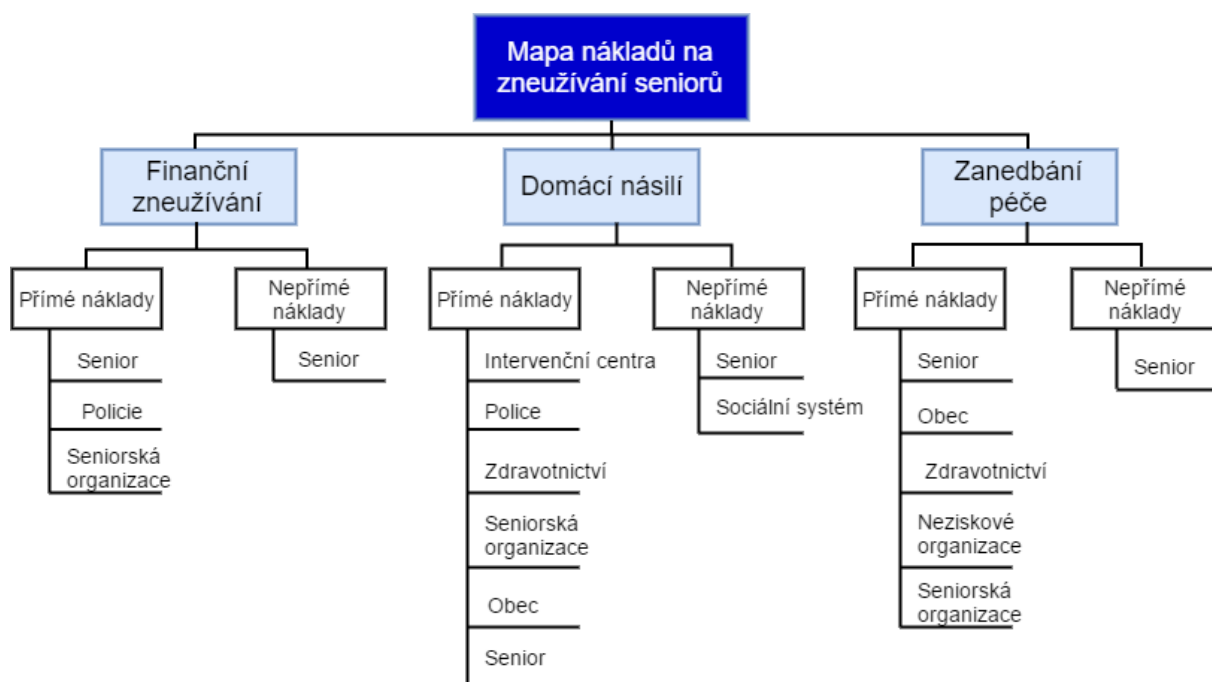
Jednou z metod pro výpočet společenských nákladů na zneužívání seniorů by mohla být metoda SROI. V tomto případě by však nebyla počítána celková vytvořená hodnota projektu, ale naopak by se počítala ztráta vznikající z finančního zneužívání, domácího násilí a zanedbávání péče.

Druhou možností je napodobení Brentovy metody, která rozděluje zneužívání seniorů na finanční a nefinanční. Pracuje při tom se statistickými údaji od policie.

3.3.1 SROI

Z výsledků ohniskových skupin vyplývá, že dle místa vzniku nákladů a zapojování jednotlivých institucí můžeme zneužívání a zanedbávání seniorů rozdělit do tří skupin. První skupinou je finanční zneužívání, které zahrnuje trestné činy páchané neznámou osobou, různé podvodné prodeje a krádeže. Druhou skupinou je domácí násilí, pod kterým se skrývá psychické, fyzické a finanční zneužívání páchané členem rodiny. V této skupině se zapojuje nejvíce zainteresovaných stran. Poslední nejmenší skupinu tvoří zanedbávání péče, jedná se o případy, kdy je zneužíván příspěvek na péči.

Následující obrázek mapuje místa vzniku jednotlivých přímých i nepřímých nákladů vznikajících zneužíváním a zanedbáváním seniorů. Nevyčíslitelné náklady jako je bolest a psychické utrpení, nejsou zahrnuty.

Obrázek 6: Mapa nákladů na zneužívání seniorů (vlastní zpracování)

V následujících tabulkách je podrobný přehled vznikajících nákladů a získaných dat z ohniskových skupin. Počty případů a jednotlivá data se týkají hlavního města Prahy.

Tabulka 2: Vznikající náklady u finančního zneužívání (zpracované výsledky ohniskových skupin)

Finanční zneužívání				
Náklady	Oblast vzniku	Druhy	Jednotky	Výsledek za rok 2016
Přímé	Senior	Finanční ztráta	Kč	4 433 566
		Doprava	Km	Nelze vyjádřit
		Doprovod seniora		Nelze vyjádřit
	Policie	Počet případů		93
		Průměrná doba řešení případu	hodiny	50-120
		Doprava (jeden případ)	Kč	142
		Průměrný hodinový náklad na policistu	Kč	280
	Život 90 - Senior telefon	Počet případů		36
		Průměrná doba řešení případu	Hodiny	1
		Hodinový náklad na sociálního pracovníka	Kč	160-188
	Život 90 – poradenské služby	Počet případů - právní služby		Nelze vyjádřit
		Průměrná doba řešení případu	Hodiny	2-6
		Dobrovolníci -právníci		Nelze vyjádřit
Nepřímé	Senior	Ztráta času	Hodiny	4-8

Tabulka 3: Vznikající náklady na domácí násilí (zpracované výsledky ohniskových skupin)

Domácí násilí				
Náklady	Oblast vzniku	Druhy	Jednotky	Výsledek 2016
Přímé	Intervenční centra	Počet případů		79
		Průměrná doba řešení případu	Hodiny	8
		Hodinový náklad na sociálního prac.	Kč	191
	Policie	Počet případů		18
		Průměrný hodinový náklad na policistu	Kč	280
		Doprava (jeden případ)	Kč	63
		Průměrná doba řešení případu	Hodiny	20 - 100
		Znalecký posudek	Kč	5 000 - 35 000
		Počet znaleckých posudků		20
	Praktický lékař	Počet ošetření		122 - 304
		Výkon	Kč	180
	Zdravotnictví	Počet výjezdů záchranné služby		4 - 8
		Cena jednoho výjezdu	Kč	3500 - 5000
		Počet hospitalizací		Nelze vyjádřit
	Život 90 - Senior telefon	Počet případů		381
		Průměrná doba řešení případu	Hodiny	1
		Hodinový náklad na sociálního prac.	Kč	160 - 188
	Život 90 - Poradenské služby	Počet případů		43
		Průměrná doba řešení případu	Hodiny	20-30
		Hodinový náklad na sociálního prac.	Kč	160 - 188
		Dobrovolníci (psychologové, právníci)		Nelze vyjádřit
		Počet hodin dobrovolníků	Hodiny	Nelze vyjádřit
	Obec	Obecní byty		2
		Počet případů		47
		Průměrná doba řešení případu	Hodiny	5 - 8
		Hodinový náklad na sociálního prac.	Kč	191
	Senior	Doprava	Km	Nelze vyjádřit
Nepřímé	Senior	Ztráta času	Hodiny	8 - 10
		Snížená kvalita života (QALY)		Nelze vyjádřit

Tabulka 4: Vznikající náklady na zanedbávání péče (zpracované výsledky ohniskových skupin)

Zanedbání péče				
Náklady	Oblast vzniku	Druhy	Jednotky	Výsledek 2016
Přímé	Obec	Počet případů		5
		Průměrný hodinový náklad sociálního pracovníka	Kč	191
		Průměrná doba řešení	Hodiny	4 až 8
	Praktický lékař	Počet případů		5
		Průměrný hodinový náklad sociálního pracovníka		180
		Doprava		Nelze vyjádřit
	Zdravotnictví	Počet případů		Nelze vyjádřit
		Náklady na léčbu		Nelze vyjádřit
		Průměrný hodinový plat lékaře		Nelze vyjádřit
	Neziskové organizace - pečovatelské služby	Počet případů		5
		Průměrná doba řešení případu	Hodiny	6 -10
		Průměrný hodinový náklad na sociálního pracovníka	Kč	191
	Život 90 - Senior telefon	Počet případů		8
		Průměrná doba řešení případu	hodiny	1
		Hodinový náklad na sociálního prac.	Kč	160 - 188
	Senior	Léčivé přípravky		Nelze vyjádřit
Nepřímé	Senior	Pečovatelská péče		Nelze vyjádřit
		Snížená kvalita života (QALY)	Kč	Nelze vyjádřit
		Ztráta produktivity		Nelze vyjádřit

Většina údajů vstupujících do SROI jsou expertní odhady z focus group opírající se o statistická data, která se týkají pouze počtu případů. Z tohoto důvodu byly vytvořeny pozitivní, realistický i negativní scénář společenského dopadu zneužívání seniorů. Výsledky pozitivního scénáře lze považovat pouze za minimální odhad skutečných nákladů.

3.3.1.1 Mapa dopadů – finanční zneužívání

Následující tabulka obsahuje mapu dopadů pro finanční zneužívání seniorů v Praze za rok 2016.

Náklady ztracené příležitosti (opportunity costs) nebyly získány v žádné z focus group, jsou pouze modelovány. Vycházíme z předpokladu, že by senior ztracené peníze mohl mít uložené na spořicímu účtu či stavebním spoření. Průměrná ztráta je tedy vynásobena výší úroku 1-2 %.

Dalším modelovaným údajem je finanční ohodnocení času seniora. V tomto případě je hodinová ztráta spojená s řešením případu vynásobena hodinovou sazbou pro minimální mzdu.

V mapě dopadů nebyla finančně ohodnocena práce dobrovolníků (psychologů a právníků) v centru Život 90. Důvodem je, že neexistují statistiky, na základě kterých by bylo možné odhadnout kolik případů nebo kolik hodin dobrovolníci řešili zneužívání seniorů. Sledovaný je pouze celkový čas dobrovolníků strávený v centru Život 90. Přesto že tento vstup není zahrnutý ve výpočtu, je nutné se na něj dívat jako na důležitou část problematiky, protože práce odborníků je vysoce ceněna.

Dalšími vstupy, které nejsou finančně ohodnoceny, jsou doprava seniorů a rodinných příslušníků a ztracený čas rodinných příslušníků. V případě hlavního města lze předpokládat, že vynaložené náklady navíc na dopravu byly minimální.

Tabulka 5: Mapa dopadů finančního zneužívání (vlastní zpracování)

Mapa dopadů finančního zneužívání											
Fáze 1		Fáze 2				Fáze 3			Fáze 4		
Zainteresované strany	Změny	Vstupy	Hodnota pozitivní scénáře	Hodnota realistický scénář	Hodnota negativní scénář	Množství	Doba trvání	Zdroje informací	Dopad pozitivní scénář	Dopad realistický scénář	Dopad negativní scénář
Senioři	Ztráta finančních prostředků a času	Finanční ztráta/jeden případ	47673	47673	47673	93	1 rok	Policejní statistika	4 433 589 Kč	4 433 589 Kč	4 433 589 Kč
		Opportunity cost	477	715	953	93	1 rok	Model	44 336 Kč	66 504 Kč	88 672 Kč
		Doprava	Tento vstup nebyl finančně ohodnocen								
		Čas	248	372	496	93	1 rok	Model	23 064 Kč	34 596 Kč	46 128 Kč
Policie	Ztráta finančních prostředků a času	Personální náklady/ jeden případ	14000	22400	33600	93	1 rok	Focus group	1 302 000 Kč	2 083 200 Kč	3 124 800 Kč
		Doprava	63	95	142	93	1rok	Focus group	5 859 Kč	8 835 Kč	13 206 Kč
Život 90 - poradenské služby	Rostoucí náklady na poskytování služeb	Práce právníků (dobrovolníků)	Tento vstup nebyl finančně ohodnocen								
Život 90 - Senior telefon	Rostoucí náklady na poskytování služeb	Personální náklady	80	174	282	36	1 rok	Focus group	2 880 Kč	6 264 Kč	10 152 Kč
		Náklady na provoz	446	446	446	36	1 rok	Statistiky Život 90	16 056 Kč	16 056 Kč	16 056 Kč
Rodinní příslušníci	Ztráta času, finanční výpomoc seniorům	Doprava	Tento vstup nebyl finančně ohodnocen								
		Čas	Tento vstup nebyl finančně ohodnocen								
Celkem									5 827 784 Kč	6 649 044 Kč	7 732 603 Kč

3.3.1.2 Mapa dopadů – domácí násilí

V následující tabulce je zachycen finanční dopad domácího násilí na seniorech v Praze pro rok 2015 (rok 2015 byl zvolen, protože se zde více pracuje se statistikami ÚZISU, a ty pro rok 2016 ještě nejsou dostupné.

Vzhledem k tomu, že praktičtí lékaři, záchranná služba ani jiná část zdravotnictví si nevede žádné statistiky o zneužívání seniorů, bylo nutné jednotlivé údaje modelovat po rozhovoru se zástupci jednotlivých stran a na základě statistických údajů.

Vznikající náklady u praktických lékařů vycházejí ze statistik ÚZIS o počtu seniorů nad 65 let v Praze (233 685). Dále lze předpokládat, že nejčastěji praktického lékaře navštíví senioři, kteří se setkali s fyzickým zneužíváním, v České republice to dle (Habart a Háva 2007) činí 13 % seniorů (30379). Vždy se počítá pouze s jednou návštěvou ročně navíc. Pozitivní scénář počítá pouze s nahlášenými případy na intervenčních centrech a v centru Život 90. Realistický scénář bere v úvahu 0,5 % fyzicky zneužívaných seniorů v Praze a negativní scénář počítá s 1 % zneužívaných seniorů. Dle MUDr. Václava Vágnera, praktického lékaře ve Slaném, si za jednu takovou návštěvu může vykázat kód 01023, za který inkasuje 180 Kč.

Dle MUDr. Vágnera však k domácímu násilí dochází nejčastěji mimo ordinaci praktických lékařů. Je tedy pravděpodobné, že část zneužívaných seniorů navštíví i pohotovost. S tímto však nesouhlasil MUDr. Pavel Horovič, lékař z městské Nemocnice Slaný, protože zneužívání senioři bývají imobilní a sami by se do nemocnice nedostali. Vzhledem k tomu, že nejsou dostupné ani žádné statistiky, nebude tento vstup finančně ohodnocen.

Z policejní focus group víme, že za zneužíváním seniorem musí občas vyjet i záchranná služba. Neexistuje však žádná statistika, případy nejsou retrospektivně dohledatelné. Dle MUDr. Pavla Horoviče je to z toho důvodu, že senioři neuvedou pravou příčinu, nejčastěji se případy zneužívání schovávají pod úrazy a psychózy. Můžeme tak vyjít pouze z odhadu policistů, kteří se domnívají, že záchranná služba musí vyjet k méně než polovině případů. Pokud tedy došlo k vykazání v 18 případech, lze v negativním scénáři počítat s 8 výjezdy, v realistickém scénáři se 6 a v pozitivním pouze scénáři pouze se 4 výjezdy za rok. Průměrný výjezd vozu rychlé zdravotnické služby stojí dle MUDr. Horoviče 3 500 až 5000 Kč. Pokud by se jednalo o rendez-vous, byla by cena vyšší. Průměrná cena se však bude velmi lišit v jednotlivých krajích kvůli rozdílným dojezdovým vzdálenostem.

Dalším modelovaným údajem jsou náklady obce na byty, do kterých by se senioři mohli přestěhovat. Těchto bytů je nedostatek, jak uvedla v rozhovoru zástupkyně centra Život 90, v Praze jsou seniorům k dispozici pouze dva byty. Průměrné nájemné v Praze za rok 2015 na 1 m²/měsíc činilo 267 Kč. (ANON. nedatováno) Lze předpokládat, že se bude jednat o malé byty o dispozici 1+1.

Pro přesnější výpočet dopadů by bylo nutné úzce spolupracovat se zdravotnickými zařízeními a praktickými lékaři. V tomto případě se stávají velmi silnou zainteresovanou stranou, se kterou by bylo vhodné provést ohniskovou skupinu.

V mapě dopadů nebyla ohodnocena snížená kvalita života seniorů. Pro toto hodnocení lze využít dotazníky QALY, které lze následně převést na finanční hodnotu. Avšak provést dotazníkové šetření na toto téma je poměrně náročné (zejména z důvodu zajištění reprezentativnosti). Zúčastnit by se ho mohli např. senioři navštěvující intervenční centra a poradenské služby centra Život 90.

Ani v případě domácího násilí nelze určit počet případů nebo hodin dobrovolníků v centru Život 90. A tak tento vstup nebyl finančně ohodnocen. Stejně se postupovalo i v případě dopravy a ztraceného času rodinných příslušníků.

Tabulka 6: Mapa nákladů domácího násilí (vlastní zpracování)

Mapa dopadů domácího násilí											
Fáze 1		Fáze 2				Fáze 3			Fáze 4		
Zainteresané strany	Změny	Vstupy	Hodnota pozitivní	Hodnota realistická	Hodnota negativní	Množství	Délka trvání	Zdroje informací	Dopad pozitivní scénář	Dopad realistický scénář	Dopad negativní scénář
Intervenční centra	Rostoucí náklady na poskytování služeb	Personální náklady	1280	1584	1920	79	1 rok	Focus group a statistiky APIC	101 120 Kč	125 136 Kč	151 680 Kč
Policie	Ztráta finančních prostředků a času policistů	Personální náklady	5600	16800	28000	18	1 rok	Focus group a statistiky	100 800 Kč	302 400 Kč	504 000 Kč
		Doprava	63	63	63	18	1 rok	Focus group	1 134 Kč	1 134 Kč	1 134 Kč
		Znalecké posudky	5000	20000	35000	8	1 rok	Focus group	40 000 Kč	160 000 Kč	280 000 Kč
Život 90 - Senior telefon	Rostoucí náklady na poskytování služeb	Personální náklady	160	174	188	381	1 rok	Focus group a statistiky	60 960 Kč	66 294 Kč	71 628 Kč
		Náklady na provoz linky	446	446	446	381	1rok	Statistiky Život 90	169 926 Kč	169 926 Kč	169 926 Kč
Život 90 - poradenské služby	Rostoucí náklady na poskytování služeb a zvyšování nutnosti práce dobrovolníků	Personální náklady sociální pracovníci	3200	4350	5640	43	1 rok	Focus group a statistiky	137 600 Kč	187 050 Kč	242 520 Kč
		Práce dobrovolníků –právníci	Tento vstup nebyl finančně ohodnocen								
Praktický doktor	Nárůst ošetření		180	180	180	122 - 304	1 rok	UZIS, model	21 960 Kč	27 360 Kč	54 720 Kč

Zdravotnictví	Nárůst výjezdů RZP a počtu hospitalizací	Náklady na hospitalizaci	Tento vstup nebyl finančně ohodnocen								
		Výjezdy záchranné služby	3500	4250	5000	4 až 8	1 rok	Model, rozhovor	14 000 Kč	25 500 Kč	40 000 Kč
Senioři	Zhoršení zdravotního a psychického stavu, nutné častější návštěvy lékaře	Snížení kvality života QALY	Tento vstup nebyl finančně ohodnocen								
		Ztráta času	496	558	620	122	1 rok	Model	60 512 Kč	68 076 Kč	75 640 Kč
		Doprava	Tento vstup nebyl finančně ohodnocen								
Obec	Finanční ztráta z pronájmu obecních bytů, zvýšení personálních nákladů sociálních pracovníků	Průměrné nájemné	80100	96120	112140	2	1 rok	Focus group, model	160 200 Kč	192 240 Kč	224 280 Kč
		Personální náklady	955	1242	1528	47	1rok	Focus group	44 885 Kč	58 351 Kč	71 816 Kč
Celkem									913 097 Kč	1 383 467 Kč	1 887 344 Kč

3.3.1.3 Mapa dopadů – zanedbávání péče

Pro tento typ zneužívání nebude vytvořena mapa dopadů ani nebude spočítán celkový negativní dopad na společnost, protože se nepodařilo získat dostatek dat ani expertních odhadů.

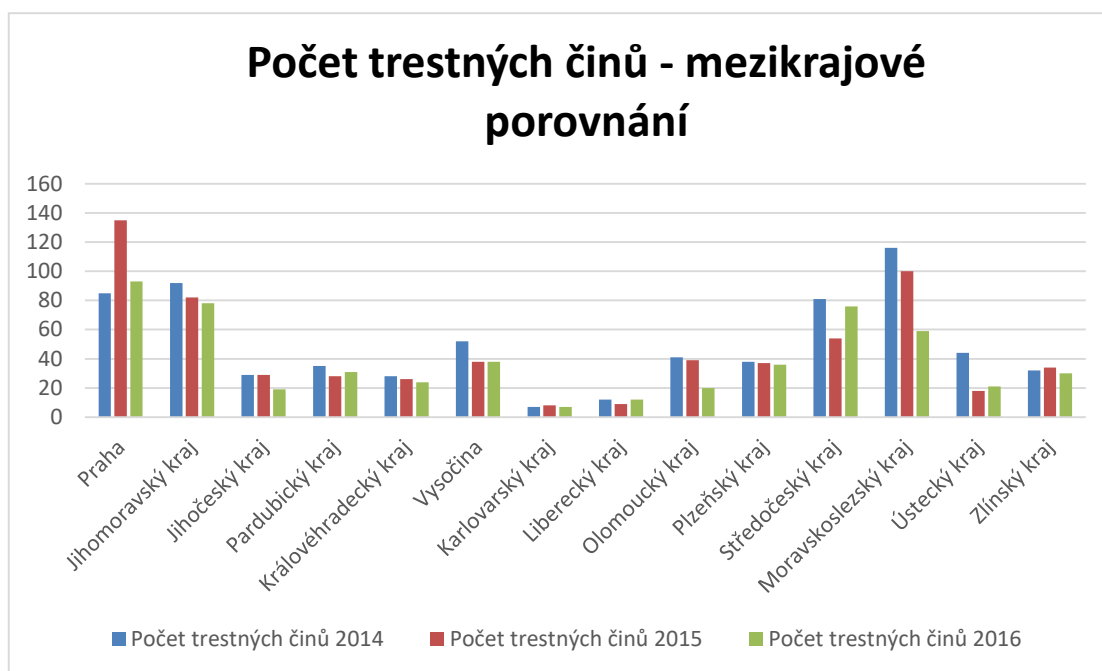
Z ohniskových skupin se s tímto problémem setkávali především sociální pracovníci, kteří pracovali v organizacích poskytujících pečovatelské služby, takových případů zaznamenali v Ústí nad Labem za rok pouze 5, žádné další údaje však již sbírány nejsou. Podařilo se určit všechny zainteresované strany (tabulka nákladů na zneužívání seniorů), avšak nejsme schopni určit všechny vstupy a finančně je ohodnotit.

Pro výpočet by bylo nutné mapovat vývoj objasněných případů, jak dlouho docházelo k zanedbávání péče, tedy zneužívání sociálních dávek na péči, ale na druhou stranu nevyužívání zdravotní péče (ušetření nákladů zdravotnictví – senior nenavštěvuje lékaře, nebere léky). Zda po objasnění zanedbávání byla nutná hospitalizace, jak dlouhá hospitalizace byla a jaký byl další osud seniora (jestli se vrátil zpět domů, jaké služby dále využívá). Velmi důležitá by byla i ohnisková skupina složená z lékařů, protože sociální pracovníci se dozvědí jen o minimu případů. Lékaři mají větší přehled o celkovém počtu případů.

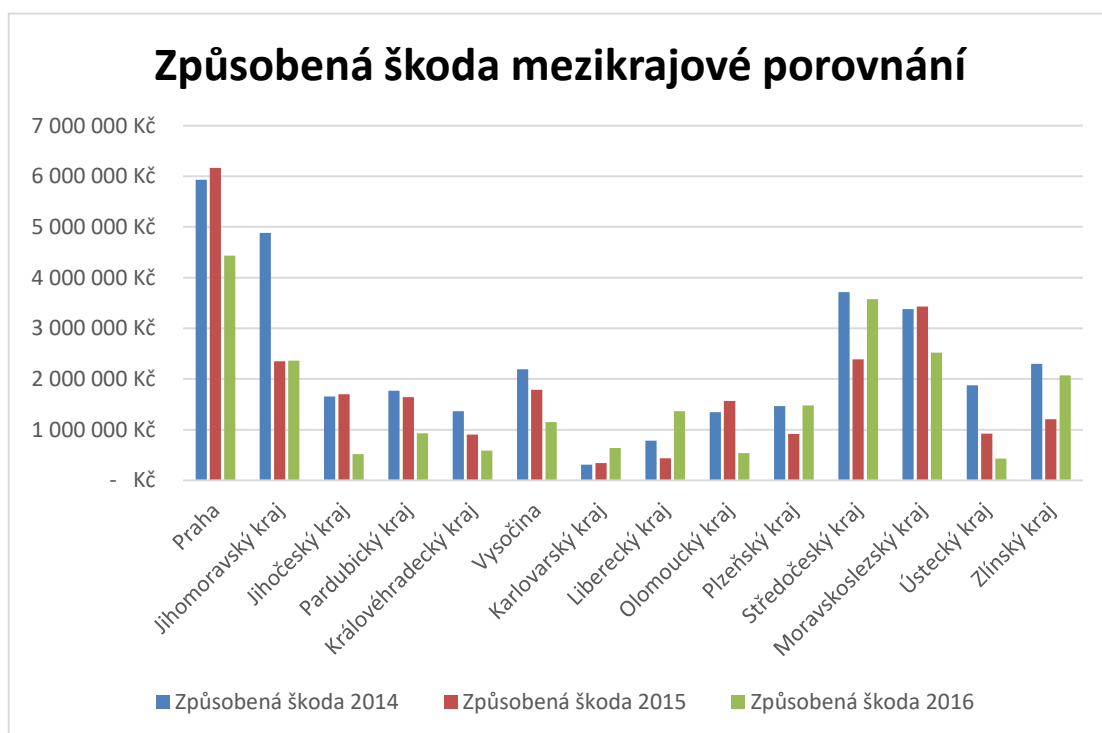
Pokud by se podařilo získat všechny tyto informace, byla by metoda SROI vhodná i pro výpočet negativního společenského dopadu zanedbávání péče seniorů.

3.3.2 Brentova CBA (Brent 2015)

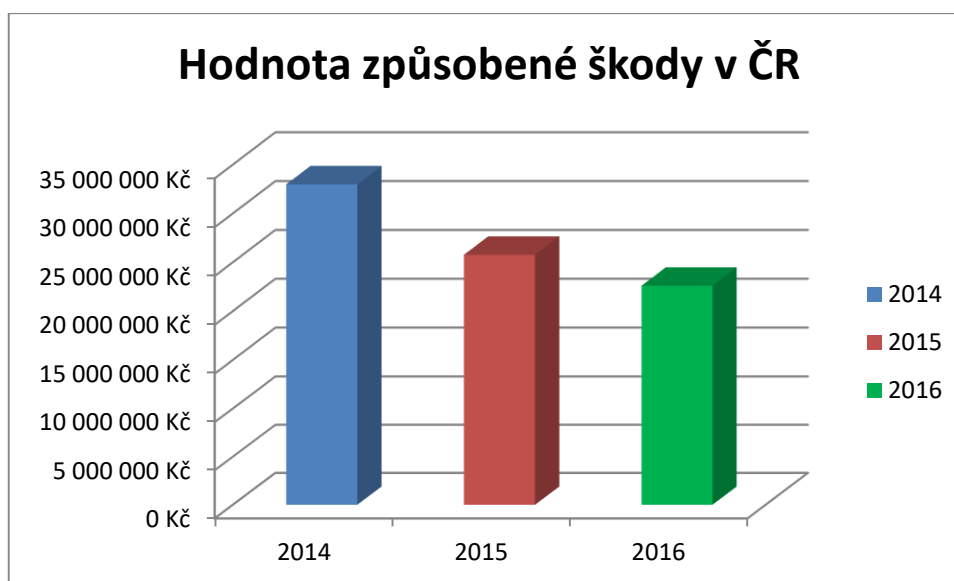
Pro zpracování Brentova modelu (analýzy nákladů a přínosů, CBA) bylo nutné nejdříve získat data od Policie ČR, která se týkají pouze finančního zneužívání seniorů. Z těchto dat je patrné, že celorepublikově dochází k poklesu nahlášených případů i hodnoty finanční ztráty seniorů. Významné jsou mezikrajové rozdíly, což může mít různé příčiny.

Graf 4: Počty trestných činů 2014–2016 (Policejní statistika)

Graf 5: Způsobená škoda 2014-2016 (Policejní statistika)

Graf 6: Celková výše způsobené škody 201 -2016 (Policejní statistika)

Pro výpočet CBA jsou však potřeba podrobnější analytická data, která se nepodařilo získat. Brent znal výši způsobené škody u jednotlivých případů, a zda byl postižený senior ochotný nahlásit případ u soudu. Pomocí statistických metod určil závažnost případů a jejich vztah závislostí mezi finančním a nefinančním zneužíváním. Na základě těchto závislostí určil výši nákladů na zneužívání seniorů.

Od policie se podařilo získat pouze některá z těchto dat pro Prahu za rok 2016. Celková výše škody činila 4 433 589 Kč, celkem bylo zaznamenáno 93 trestných činů. Nejvíce trestných činů bylo nahlášeno při průměrné způsobené škodě okolo 25 000 Kč.

Tabulka 7: Počet případů a výše škody (Policejní statistika)

Praha 2016		
Způsobená škoda v Kč	Počet případů	Průměr v Kč
do 5 000	32	3 000
5 000 - 50 000	48	25 000
50 000 - 100 000	4	60 000
nad 100 000	9	345 000

Celkový průměr způsobené škody velmi zvyšuje kategorie způsobené škody nad 100 000, kde je však pouze 9 případů. V této kategorii se podařilo získat i výši škody u jednotlivých případů, která se pohybovala od 120-640 tisíc. (Policejní statistika)

Se získanými daty tedy není možné využít tento model. Policie ČR však disponuje všemi potřebnými daty z oblasti finančního zneužívání, která jsou potřeba pro výpočet Brentova modelu.

V USA nejvíce ochotnou skupinu ke stíhání pachatelů tvořily oběti nefinančních závažných trestných činů – až 89 %. (Brent 2015) Avšak v podmínkách ČR nejsou oběti nefinančních trestných činů ochotny soudně stíhat pachatele. Bylo by však možné využít statistiky intervenčních center. Za hranici závažnosti můžeme považovat využití následné péče intervenčních center. Jak uvedli jejich pracovníci, pokud senior naváže aktivní spolupráci, případy se daří vyřešit a lze tedy říci, že již nechce zůstat ve zneužívaném vztahu.

Vypracování této analýzy by bylo časově výhodnější a pro policii snadnější než metoda SROI. Není však jasné, jaké by byly její výsledky v prostředí ČR, protože charakter případů, kultura a chování seniorů jsou odlišné.

3.4 Expertní posouzení navrženého modelu

3.4.1 Sociální pracovnice

Za sociální pracovnice byl navržený model posouzen Ing. Alenou Zahradkovou, vedoucí organizační složky pečovatelských služeb Slaný.

Navrhla zopakovat ohniskovou skupinu se sociálními pracovníky. Domnívá se, že skutečnost je závažnější, než jak bylo popsáno výše.

Největší problém vidí v tom, jak vyčíslit utrpení seniorů, kteří zneužívání řešili a ztratili tak rodinu. V navazujícím výzkumu, bude nutné zabývat se kvalitou života, ke zneužívaným seniorům by se dalo dostat i přes psychology a psychiatry. Z výše uvedeného vyčíslení vyplývá, že domácí násilí stojí méně než finanční zneužívání, kdyby se do toho však započítala kvalita života, bylo by to pravděpodobně úplně jinak.

Dalším problémem při výpočtu nákladů je i to, že případy o kterých se dozvíme, jsou jen špičkou ledovce. Četnost případů je dle Ing. Zahradkové větší, tudíž ji i náklady připadají podhodnocené. Jen ve slánském pečovatelském domě, kde je 100 seniorů, jich je zneužívaných odhadem 9. Jde i o finanční zneužívání, ale nikdo z nich to neřeší. Kdyby se to spočítalo, jen v této instituci by byla ztráta minimálně 300 tisíc Kč za rok.

Zajímavé jsou i obecní byty poskytované v Praze a jejich nedostatek pro zneužívané seniory. Určitě by bylo možné takové to seniory přesunout do azylových domů pro ženy anebo do domovů s pečovatelskou službou.

3.4.2 Zástupce organizace Život 90

Navržený model byl také posouzen zástupcem ředitele a manažerem sekce sociálních služeb Mgr. Jaroslavem Lormanem.

V této práci není nikde zmíněna etická problematika. Pokud se na to bude nahlížet čistě ekonomicky, závěrem práce by bylo, že nejvýhodnější je nechat seniora zemřít. Proto nelze tuto problematiku řešit bez přihlédnutí k etické stránce.

Obecně je Česká republika unikum, protože statistiky na toto téma opravdu neexistují. Ani naše (tedy Života 90, pozn. autorky) statistiky nejsou nejpresnější, v tom máme mezery, například v naší tísňové péči určitě také budou nějací zneužívaní senioři, avšak nejsou nikde zaznamenáni. Pokud je senior v nouzi, nevolá vždy na Senior telefon, ale využije třeba i toto tlačítko tísňové péče. Podobné je to s našimi dobrovolníky, někteří si vedou vlastní statistiky, ale není to podmínkou, celkově lze tedy mluvit opět jen o odhadech. Přesně lze dohledat, jen kolik hodin daný dobrovolník v našem centru strávil.

S tím souvisí i další problém, náklady jsou počítané jen na seniorech, kteří se obrátili na nějakou instituci. Nikde však není řečeno, o kolik procent se jedná z celkového počtu zneužívaných seniorů. Opět to nikdo neví, ale bylo by to zajímavé to zjistit.

Až na tyto nedostatky je zvolená metoda vhodná, kalkulované náklady je nutné považovat pouze za minimální odhad. Přesto je potřeba, aby podobné práce vznikaly. Mohou sloužit jako argument k vyvolání celospolečenské diskuze.

Obecně se předpokládá, že nejrozšířenějším typem EAN je finanční zneužívání spojené se zneužíváním příspěvku na péči, v této práci klasifikované jako zanedbávání péče. Navrženou metodikou by se dalo dostat k nějakému závěrečnému číslu. Problém však je, jak sehnat tyto seniory a jak se o případech vůbec dozvědět, protože těchto případů se podaří zachytit ze všech typů nejméně.

3.4.3 Zástupce intervenčních center

Diplomová práce byla posouzena také Mgr. Petrou Cinkovou, vedoucí sociální pracovnící intervenčního centra na Kladně.

V kapitole 3.2 Syntéza výsledků z ohniskových skupin je uvedeno, že by sociální pracovníci ocenili větší spolupráci s praktickými lékaři, kteří jsou však vázáni slibem mlčenlivosti. Přesto i oni jsou povinni dodržovat povinnost dle §367 a §368 trestního zákona, která určuje výjimky z této mlčenlivosti.

Ještě je třeba zmínit institucionalizované zneužívání seniorů, kterému se praktická část této práce nevěnovala, ale není možné jej opomenout. Nedostatek míst v domovech pro seniory umožňuje a nahrává vzniku neregistrovaných poskytovatelů sociálních služeb zaměřených na seniorskou populaci. V takových zařízeních je obtížné sledovat kvalitu poskytované zdravotní a ošetrovatelské péče. Zároveň jde o důkaz nedostatečné kapacity odborných pracovišť, která by reagovala na problematiku stárnoucí populace. Ale i v registrovaných zařízeních může docházet ke zneužití seniorů, k poškozování jejich lidské důstojnosti, ke zesměšňování a pasivnímu zneužívání ze strany ošetrovatelského personálu. Výjimkou není ani ekonomické násilí na seniorech, kteří musí hradit vysoké náklady za služby, které nechtějí nebo jim vůbec poskytnuty nebyly, popř. jsou nuceni k darům majitelům či zřizovatelům zařízení. Do budoucna je nutné tvořit a průběžně aktualizovat programy pro stárnutí populace jak na krajské a místní úrovni, tak na úrovni státu, ale i v rámci nadnárodní spolupráce.

Závěrem je třeba dodat, že pokud současný koncept pojetí zdraví vychází z bio-psycho-sociálně-spirituálního konceptu, následky domácího násilí na seniorech ve formě ekonomických ukazatelů mohou být mnohem vyšší. Senior, který trpí, je více náchylný nejen k vážným onemocněním, ale snižuje se celkově obranyschopnost jeho organismu, což vede k vyšší nemocnosti, vyšší návštěvnosti nejen praktických lékařů, ale i odborných lékařů, které mohou být v případě psychosomatických onemocnění i v řádech několika měsíců. Stranou nemohou zůstat ani náklady na hospitalizaci v případě např. panických atak nebo akutních projevů vzniklých vlivem psychosomatiky. Náklady na odbornou pomoc, které jsou jen částečně hrazeny ze státního rozpočtu České republiky, narůstají i díky povinnosti státu a obcí postarat se o své občany, kteří např. přišli o bydlení. Zejména u případů domácího násilí je potřeba mít na paměti, že odhad nákladů je stále pouze velmi orientační, neboť se jedná o vysoce skrytou problematiku, jejíž pravý rozsah nám zůstává utajen.

3.5 Navržené opakování ohniskové skupiny

Navržené opakování ohniskové skupiny se sociálními pracovníky se uskutečnilo ve Slaném 20.4.2017. Zúčastnily se koordinátorka pro pečovatelské služby ve Slaném Radka Fricová, DiS., vedoucí organizační složky pečovatelských služeb Slaný Ing. Alena Zahradková a terénní pečovatelky. Skupiny moderovala autorka této práce.

Ve Slaném se jako sociální pracovnice také nejvíce setkáváme se zneužíváním příspěvku na péči a důchodu seniorů. Často tak děti seniorů hospodaří nejen s příspěvkem na péči, ale i s důchodem. Občas se setkávají s velmi vážnými případy, kdy senior odevzdává veškeré peníze rodině a sám pak nemá ani na základní potřeby, nebo žije v nevyhovujících podmínkách, k nejzávažnějším případům musí dojet i rychlá záchranná služba a pacient je hospitalizován. Mnohem častěji se ale setkávají s lehčími případy, kdy senior odevzdá rodině jen část peněz.

Na věku seniorů dle dotazovaných vůbec nezáleží, důležitý je zdravotní stav. A také záleží na tom, o jaký typ osobnosti se jedná, zda se jde o submisivní nebo dominantní typ. Submisivní typy jsou křehčí, všechno hodně prožívají, což se ve stáří ještě více umocní, ti jsou pak snadno zneužitelní. Na druhou stranu i mezi seniory jsou dominantní typy a ti naopak mohou tyranizovat svoji rodinu.

Finančně vyjádřit náklady vznikající zneužíváním seniorů neumějí, nejsou vedeny ani žádné statistiky. Jako velký problém bylo vnímáno utajení těchto případů, terénní pracovnice se dozvědí jen o minimu a ani lékaři nemají povinnost tyto případy hlásit, nebo se o seniory nějak více zajímat. Nevznikají ani žádné další úkony spojené s tímto problémem, sociální pracovnice pouze po očku sledují tyto seniory, nemají však žádné pravomoci.

Na otázku, zda se jedná o ekonomický problém, všichni zúčastnění odpověděli, že je to obrovský problém pro samotné seniory. Avšak v tom, zda považovat zneužívání seniorů i za společenský ekonomický problém, už shoda nebyla. Všichni souhlasili s tím, že jsou zneužívány příspěvky od státu, avšak dle názoru části skupiny není četnost a výše tohoto zneužívání natolik závažná, aby se jednalo o společenský ekonomický problém.

Znalost ekonomických dat by sociálním pracovnícím k ničemu nebyla. Potřebné informace mají od seniorské organizace Život 90.

4 Diskuze

Tato práce je nejen první svého druhu v České republice, ale ani v zahraniční literatuře podobných není prací mnoho. Jedná se proto o pilotní studii, která si kladla za cíl vyvinout a ověřit metodiku vhodnou pro výpočet společenských nákladů na zneužívání seniorů.

Největším problémem při analýze společenských nákladů na domácí násilí je absence dat. Potřebné statistiky nejen že nejsou veřejně dostupné, ale často ani neexistují. Nejlépe zpracované statistické údaje má policie ČR, které však nejsou veřejně dostupné. Seniorská organizace Život 90 disponuje slušnými veřejnými daty, stejně tak jako intervenční centra a Bílý kruh bezpečí. Na druhou stranu žádná data nejsou sbírána ve zdravotnictví a sociálními pracovníky pečovatelských služeb.

V ČR není uspokojivě vyřešena ani otázka odhadu prevalence. Hlavním důvodem je neochota zneužívaných osob nahlásit násilí, nebo jim to neumožní špatný zdravotní stav.

Martinková et al. (2009) uvádí odhad asi 60 000 seniorů zasažených zneužíváním. Bylo provedeno také dotazníkové šetření, ve kterém bylo prokázáno, že nejčastěji se senioři setkávají s psychickým zneužíváním (slovním napadáním) až ve 20,8 % případů, s přímým fyzickým násilím v domácí péči i ústavních zařízeních se setkala 13 % seniorů a finanční zneužívání potvrdilo 14 % respondentů. (Habart a Háva 2007; Věcí 2006) Avšak není jasné, z kolika procent jsou tyto případy zaznamenány v policejních či sociálních záznamech.

Na tuto otázku odpovídá systematická rešerše (de Donder et al. 2011). Uvádí, že 0,8 až 29,3 % seniorů žijících v evropských zemích je zneužíváno. Avšak pouze 20 % z nich je zaznamenáno v policejních nebo sociálních záznamech. Na tento problém poukazovali účastníci ohniskových skupin. Ti si uvědomovali, že případy o kterých se dozvědí, jsou pouze špičkou ledovce. Poukazovali na něj ale i experti při závěrečném ověření, protože vznikající náklady v této práci jsou počítány převážně z policejních a sociálních záznamů. Z tohoto důvodu je nutné pohlížet na vypočtené náklady jako na úplné minimum, protože celkový počet případů je ve skutečnosti mnohem větší.

Peterson (2014) se zaměřil pouze na výskyt finančního zneužívání v New Yorku. Provedl u seniorů ve věku nad 60 let dotazníkové šetření a došel k závěru, že s tímto typem zneužívání se každý rok setká 2,7 % seniorů. Pokud porovnáme tato data se získanými daty o seniorech ve věku nad 65 let od Policie ČR a sociálních organizací, zjistíme, že v Praze bylo nahlášeno 129 případů za rok, celková populace seniorů v Praze činila 233 685 (ÚZIS). Jedná se tedy pouze o 0,06 % seniorů. Vzhledem k tomu, že policie stále řeší problematiku tzv. šmejdů, na které zatím nebylo nalezeno účinné opatření, lze předpokládat, že s tímto typem zneužíváním se ročně setká podobné procento seniorů jako v USA. Celková způsobená škoda seniorům tak reálně bude mnohonásobně větší, než uvádějí policejní záznamy.

Z nedostatku statistických dat, vyplývá i další úskalí této práce. Velká část dat, která jsou použita pro výpočet společenských nákladů na zneužívání seniorů, jsou pouze expertní odhady. Avšak vyhledané ekonomické analýzy zabývající se společenskými náklady na mezilidské násilí počítají také pouze s odhady (studie uvedené v kapitole 1.2.6 Ekonomické důsledky).

Ve většině ekonomických analýz zabývajících se násilím je volen časový rámec jednoho roku. Při volbě jinak dlouhého období vzniká problém s možností porovnání studií. (Waters et al. 2004) Proto je i v této práci počítáno s časovým horizontem jednoho roku.

V případě domácího násilí v této práci není finančně ohodnocena snížená kvalita života. Pro toto hodnocení lze využít dotazníky QALY, zjistit celkovou ztrátu QALY, a tu následně převést na finanční hodnotu. Lze očekávat, že dojde k výraznému snížení kvality života.

Na podobné téma byla v USA zpracována studie, ve které se prokázalo, že zneužívání seniorů umírají dříve než ti, kteří se se zneužíváním nesetkali. (Krug et al. 2002) To potvrdila i práce Bonda (2013), ve které se prokázalo, že se u zneužívaných a zanedbávaných seniorů zvýší riziko úmrtí do tří let od začátku zneužívání 3,1 krát. Po zhodnocení všech faktorů, které by mohly mít vliv na úmrtnost (tj. věk, pohlaví, míra sociální podpory, diagnózy) vyvodil závěr, že týrání způsobuje extrémní mezilidský stres. V českých podmínkách podobná studie dosud provedena nebyla, lze však předpokládat, že tento jev nastává, i u nás jen v jiné míře.

Až na výše popsaná úskalí lze považovat zvolenou metodu za vhodnou, žádný z expertů nic nenamítal, ani proti navržené modifikaci metody SROI, ani proti využitému způsobu dělení zneužívání seniorů. Při práci s kvalitnějšími vstupními daty by bylo možné touto metodou dojít k přesnějším výsledkům.

4.1 Navržená opatření

Navržená opatření se budou týkat především sběru dat a vedení statistik, aby bylo možné dojít za využití navržené metody k přesnějším výsledkům.

S velkým problémem neznalosti počtu případů domácího násilí a zanedbávání péče o seniory by mohli pomoci praktičtí lékaři. Pokud má dětský praktický lékař podezření na týrání dítěte, je povinen, to nahlásit. V případě seniorů žádnou takovou povinnost lékaři nemají. Nemusejí se ani zajímat o to, jestli se seniori léčí a docházejí alespoň jednou ročně na kontroly. Tyto informace by lékaři mohli poskytovat úřadu práce, který má za úkol kontrolovat čerpání příspěvku na péči, jejich kontroly by tak byly účelnější.

Zdravotnictví jako takové si nevede žádné statistiky o počtu hospitalizací, výjezdech rychlé záchranné služby, návštěv na pohotovosti ani u praktických lékařů z důvodu zneužívání seniorů. Na jednu stranu je odhalení těchto případů náročné, protože seniori sami pravý důvod obvykle neuvedou a odlišit fyzické zneužívání od obyčejného pádu není u seniorů lehké. Na druhou stranu ale jsou při domácím násilí páchaném na ženách vznikající náklady na straně zdravotnictví nejvyšší. Několika násobně převyšují náklady policie i poskytovatelů sociálních služeb. (Kunc et al. 2012) V případě seniorů lze

předpokládat, že náklady zdravotnictví na jeden taký případ budou ještě větší. Proto je pro výpočet společenských nákladů zneužívání seniorů důležité zahrnout tyto případy. I pro samotné zdravotnictví by tato data mohla být zajímavá.

K drobným nepřesnostem ve sběru dat dochází i v organizaci Život 90. Metoda SROI finančně ohodnocuje i práci dobrovolníků. V této organizaci pracují dobrovolníci jako právníci a psychologové, jejichž práce je finančně vysoce ceněna. Proto je pro další výpočet nutné mít tato data.

Otázkou, která v této práci nebyla řešena, je cena ztráty rodiny. Pokud se senioři rozhodnou řešit zneužívání a zanedbávání, musí se smířit se ztrátou své rodiny. To je pro ně velice náročné a citlivé téma, protože sami sebe vystaví strachu ze samoty. Z tohoto pohledu pro ně má i nefungující rodina nějakou cenu, avšak není jasné jak tento jev finančně ohodnotit.

4.2 Vize do budoucna

Bylo by vhodné, aby na tuto práci navázali další studenti. Možností v pokračování je hned několik. Bylo by potřeba dokončit metodu SROI pro domácí násilí, získat a zahrnout všechny výše popsané údaje.

Další práce by se mohla zaměřit pouze na zanedbávání seniorů a na základě několika typických případů zmapovat služby využívané takovým seniorem, ohodnotit jeho QALY a další vstupy.

Celá metodika SROI, tedy i se závěrečnými fázemi, by se dala využít při výpočtu návratnosti nákladů vložených do prevence zneužívání a zanedbávání seniorů. Dalo by se tak prokázat, jaká částka vložená do prevence je adekvátní a vyplatí se.

O tyto a podobné studie by mohlo mít zájem Ministerstvo práce a sociálních věcí, protože i z jeho rozpočtu jde poměrně velký finanční obnos, a to především v podobě příspěvku na péči a dotací na poskytování sociálních služeb. V současné situaci nevědí ani samy organizace, které dotuje toto ministerstvo, kolik financí je spojených s tímto problémem.

Pro řešení tohoto problému je nezbytné propojení zdravotnického a sociálního systému obecně. Zvláště pro seniory je důležité poskytnutí společné péče z obou systémů. Samotné propojení těchto dvou systémů tvoří základ při poskytování péče zneužívaným seniorům.

Problematika zneužívání je mezirezortní záležitostí. Do její primární, sekundární, ale i terciální prevence by měly být zapojeny státní i nestátní subjekty s jasně vymezenými kompetencemi a povinnostmi spolupráce. Kromě Ministerstva práce a sociálních věcí a Ministerstva zdravotnictví nesmíme zapomínat ani na důležitou úlohu Ministerstva vnitra a to nejen jako garanta výkonné moci, ale i jako nositele oblasti prevence kriminality. Ministerstvo spravedlnosti v rámci činnosti státních zastupitelstev a soudů by mělo garantovat rovný přístup ke spravedlnosti i pro seniory (např. prostřednictvím podpory v duchu zákona o obětech trestných činů). Zapojit se ale může i Ministerstvo školství,

mládeže a tělovýchovy v oblasti zlepšování postavení seniorů ve společnosti a výchově ke zdravým mezilidským vztahům.

Další velkou pomoc v dané oblasti můžeme hledat v celkové digitalizaci zdravotnictví a ve sjednocení zdravotnických systémů. Při uložení dat v jednotných velkých datových úložištích je možné využít online statistickou analýzu a metody strojového učení tak, aby konkrétní lékaři nebo sociální pracovníci mohli být systémem upozorněni, že se může jednat o zneužívaného člověka.

Jednou z výhod elektronizace zdravotnictví je možnost přesnějšího vyčíslování nákladů na zneužívané pacienty z hlediska zdravotní péče, která byla poskytnuta v důsledku jejich zneužívání.

Z digitálního propojení zdravotního a sociálního systému, by mohly vyplynout výhody nejen pro oceňování nákladů na zneužívání seniorů. Zjednodušeně můžeme říct, že pokud by se podařilo digitalizovat data všech zúčastněných systémů – zdravotnictví, sociální péče, policie, neziskových organizací, bylo by možné využít statistické modely a přesně kvantifikovat celkové náklady.

V povědomí široké veřejnosti je nejvíce kauza šmejdů, od natočení stejnojmenného filmu (2013) se o tomto problému začalo celospolečensky diskutovat. Přijala se opatření, která měla vést k znemožnění podobných podvodných akcí. I když akce šmejdů, nadále trápí seniory, celkový počet nahlášených případů každým rokem klesá. Prevencí v oblasti finančního zneužívání se zabývá policie ve spolupráci s Bílým kruhem bezpečí. Vytvářejí varovné a informativní spoty do rádií.

Naproti tomu je stále potřeba vyvolat celospolečenskou diskuzi o domácím násilí na seniorech a zanedbávání péče o seniory. Preventivní a informativní činností se zabývá pouze seniorská organizace Život 90. Senioři sami často ani neví, zda jsou zneužíváni či nikoliv. Proto by bylo vhodné vytvořit podobné informativní spoty do rádií či televize. Je třeba vysvětlit veřejnosti, že to není vina seniorů samých ale selhání společnosti jako takové.

Velkým problémem je nevyřešená otázka náhradního bydlení pro zneužívané seniory. V Praze existují dva obecní pro tyto seniory, na Slánsku (použitým jako příklad jiného typu regionu) žádný takový byt není. V ekonomické situaci zneužívaných seniorů není možné dovolit si platit tržní nájemné. Pokud se chtějí vymanit z násilného prostředí, nezůstává jim jiná možnost než bydlet v domovech pro seniory, ve kterých jsou dlouhé čekací doby a mnoho seniorů tam ani bydlet nechce. Jednou z možností by bylo rozšířit azylové domy pro ženy s utajenou adresou.

5 Závěr

Pro stanovení společenských nákladů EAN je navržena modifikace analýzy společenské návratnosti investic (SROI), pomocí které lze vypočítat vznikající ztráty. Zneužívání a zanedbávání seniorů je pro účely výpočtu SROI rozděleno do tří skupin: finanční zneužívání, domácí zneužívání a zanedbávání péče. V první skupině finančního zneužívání byla společenská ztráta stanovena pro Prahu za rok 2016 ve výši 5,8- 7,7 mil. Kč. Druhou skupinu tvoří domácí zneužívání, kde ztráta v Praze pro rok 2015 činila 0,9-1,9 mil. Kč. Pro třetí skupinu zanedbávání péče o seniory nebyla výsledná ztráta stanovena, protože dostupná data jsou natolik omezená, že to neumožnila. Dle všech expertů je třeba tyto náklady považovat za minimální odhad skutečných nákladů především z toho důvodu, že se jedná o skrytou problematiku, jejíž pravý rozsah nám zůstává utajen.

Prozkoumána byla i metodika CBA použitá v článku *Valuing the prevention of elder abuse* (Brent 2015). Tato metodika je nadějná, ale pro její využití zatím nejsou dostupná dostatečná data. Těmito daty však disponuje Policie ČR, která by mohla pomocí této metody získat zajímavé výsledky.

Seznam použité literatury

- ANONYM, nedatováno. *Statistika nemovitostí - Průměrná cena pronájmu - 1m2/měsíc - graf - Praha / Reality Mix* [online] [vid. 2017-duben-23]. Dostupné z: <http://realtymix.centrum.cz/statistika-nemovitosti-graf.php?mesto=19&praha=0&s=byty-pronajem-prumerna-cena-pronajmu-1m2-mesic>
- BOGNER, Alexander, Beate LITTIG a Wolfgang MENZ, 2009. Interviewing Experts. *Production* [online]. s. 281. ISSN 1098-6596. DOI:10.1057/9780230244276
- BOND, Michael C. a Kenneth H. BUTLER, 2013. Elder Abuse and Neglect: Definitions, Epidemiology, and Approaches to Emergency Department Screening. *Clinics in Geriatric Medicine* [online]. roč. 29, č. 1, s. 257–273. ISSN 07490690. DOI:10.1016/j.cger.2012.09.004
- BRENT, Robert J., 2015. Valuing the prevention of elder abuse. *Applied Economics* [online]. roč. 47, č. 58, s. 6362–6373. ISSN 0003-6846. DOI:10.1080/00036846.2015.1071471
- BUŽGOVÁ, Radka a Kateřina IVANOVÁ, 2009. *Jihoeská univerzita v eských Budjovicích Zdravotn sociální fakulta SOCIÁLNÍ, ZDRAVOTNÍ A ETICKÉ ASPEKTY TÝRÁNÍ, ZNEUŽÍVÁNÍ A ZANEDBÁVÁNÍ SENIOR V ÚSTAVNÍ PÉI*. B.m. b.n.
- BUŽGOVÁ RADKA a Kateřina IVANOVÁ, 2007. PREVENCE TÝRÁNÍ, ZNEUŽÍVÁNÍ A ZANEDBÁVÁNÍ SENIORŮ V REZIDENČNÍCH ZAŘÍZENÍCH. s. 176–182.
- COONEY, Colm, Robert HOWARD a Brian LAWLOR, 2006. Abuse of vulnerable people with dementia by their carers: can we identify those most at risk? *International Journal of Geriatric Psychiatry* [online]. 6., roč. 21, č. 6, s. 564–571 [vid. 2016-květen-07]. ISSN 0885-6230. Dostupné z: doi:10.1002/gps.1525
- CORSO, Phaedra S, James A MERCY, Thomas R SIMON, Eric A FINKELSTEIN a Ted R MILLER, 2007. Medical Costs and Productivity Losses Due to Interpersonal and Self-Directed Violence in the United States. *Am J Prev Med American Journal of Preventive Medicine* [online]. roč. 32, č. 6, s. 474–482. Dostupné z: doi:10.1016/j.amepre.2007.02.010
- ČEVELA, Rostislav, Libuše ČELEDOVÁ, Zdeněk KALVACH, Jan HOLČÍK a Pavel KUBŮ, 2014. *Sociální gerontologie Východiska ke zdravotní politice a podpoře zdraví ve stáří*. 1. vydání. ISBN 978-80-247-4544-2.
- DE DONDER, Liesbeth, Minna Liisa LUOMA, Bridget PENHALE, Gert LANG, Ana J. SANTOS, Ilona TAMUTIE, Mira KOIVUSILTA, Anna SCHOPF, J. FERREIRA ALVES, Jolanta REINGARDE, Sirkka PERTTU, Tiina SAVOLA a Dominique VERT??, 2011. European map of prevalence rates of elder abuse and its impact for future research. *European Journal of Ageing* [online]. roč. 8, č. 2, s. 129–143. ISSN 16139372. Dostupné z: doi:10.1007/s10433-011-0187-3
- DISMAN, Jaroslav, 2002. *Jak se vyrábí sociologická znalost* [online]. Praha: Nakladatelství Karolinum. ISBN 80-246-0139-7. Dostupné z: <https://www.kosmas.cz/knihy/105584/jak-se-vyrabi-sociologicka-znalost/>
- EGEROVÁ, Dana a Jaroslav MUŽÍK, 2010. Aplikace metody delphi při expertním stanovení faktorů ovlivňujících efektivnost e-learningu ve vzdělávání pracovníků v malých a středních podnicích. s. 152.
- GOERGEN, Thomas, 2004. A multi-method study on elder abuse and neglect in nursing

homes. *The Journal of Adult Protection* [online]. 11., roč. 6, č. 3, s. 15–25 [vid. 2016-květen-09]. ISSN 1466-8203. Dostupné z: doi:10.1108/14668203200400016

GUTMAN, Gloria M. a Yongjie YON, 2014. Elder abuse and neglect in disasters: Types, prevalence and research gaps. *International Journal of Disaster Risk Reduction* [online]. 12., roč. 10, s. 38–47 [vid. 2016-květen-07]. ISSN 22124209. DOI:10.1016/j.ijdr.2014.06.002

HABART, Pavel a Petr HÁVA, 2007. Problém týrání a zanedbávání seniorů v zařízeních ústavní sociální péče v České republice. *NázevProblém týrání a zanedbávání seniorů v zařízeních ústavní sociální péče v České republice / Pavel Habart, Petr HávaAutor Habart, Pavel Háva, Petr, 1952- Zdroj Zdravotnictví v České republice*. roč. ročník 10, č. číslo 1, s. 22–27.

HENDL, Jan, 2008. *Kvalitativní výzkum : základní teorie, metody a aplikace*. B.m.: Portál. ISBN 9788073674854.

IVLEV, Ilya, Peter KNEPPO a Miroslav BARTÁK, 2015. Method for selecting expert groups and determining the importance of experts' judgments for the purpose of managerial decision-making tasks in health system. *E a M: Ekonomie a Management* [online]. roč. 18, č. 2, s. 57–72. ISSN 12123609. DOI:10.15240/tul/001/2015-2-005

JOHANNESEN, Mark a Dina LOGIUDICE, 2013. Elder abuse: A systematic review of risk factors in community-dwelling elders. *Age and Ageing* [online]. roč. 42, č. 3, s. 292–298. ISSN 00020729. DOI:10.1093/ageing/afs195

KAMIL KUNC KOLEKTIV JITKA POLÁKOVÁ, Mgr, Bc SOŇA HRADECKÁ, Eva HURYCHOVÁ, Mgr ADRIENA BUDINOVÁ a Mgr MARIE KLUSÁČKOVÁ, 2012. EKONOMICKÉ DOPADY DOMÁCÍHO NÁSILÍ V ČR [online]. [vid. 2017-květen-07]. Dostupné z: http://www.profem.cz/shared/clanky/68/profem-studie2b-web_1.pdf

KOSAŘOVÁ, Jana, 2013. Přehled problémů v oblasti prevence a poskytování pomoci v oblasti domácího násilí a syndromu týrání a zanedbávání (EAN) páchaného na seniorech s dopadem na sociální a zdravotní oblast. DOKUMENT VZNIKL ZA PODPORY MINISTERSTVA VNITRA. s. 88.

KOZEL, Roman, Lenka MYNÁŘOVÁ a Hana SVOBODOVÁ, 2011. *Moderní metody a techniky marketingového výzkumu* [online]. B.m.: Grada. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=ITZDOqoW8TEC&pg=PA168&dq=ohnisková+skupina&hl=cs&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=ohnisková+skupina&f=false

KRUG, Etienne G, Linda L DAHLBERG, James A MERCY, Anthony B ZWI a Rafael LOZANO, 2002. *World report on violence and health*. ISBN 92 4 154561 5.

MARTINKOVÁ, MILADA, VLACH, JIŘÍ, KREJČOVÁ, Soňa, 2009. *ŠPATNÉ ZACHÁZENÍ S OSOBAMI POKROČILÉHO VĚKU -SE ZVLÁŠTNÍM ZŘETELEM K DOMÁCÍMU NÁSILÍ*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. ISBN 978-80-7338-087-8.

MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČR, 2015. Metodická příručka (obecný návod). s. 9.

MULLER, Roy, Lisa GAHAN a Laura BROOKS, 2014. Too costly to ignore – the economic impact of gender-based violence in South Africa KPMG Human and Social Services. s. 64.

NEVORALOVÁ, Monika, 2012. Ohniskové skupiny jako metoda kvalitativního výzkumu. *Časopis adiktologie*. B.m.: Sdružení SCAN.

NICHOLLS, JEREMY, LAWLOR, ELLIS, NEITZERT, EVA, GOODSPEED, Tim, 2009. *A guide to Social Return on Investment* [online]. B.m.: Society Media [vid. 2017-květen-05]. Dostupné z: www.societymedia.co.uk

PARACHUTE, 2015. The cost of injury in Canada. s. 164.

PETERSON, Janey C, David PR BURNES, Paul L CACCAMISE, Art MASON, Charles R HENDERSON, Martin T WELLS, Jacquelin BERMAN, Ann MARIE COOK, Denise SHUKOFF, Patricia BROWNELL, Mebane POWELL, Aurora SALAMONE, Karl A PILLEMER a Mark S LACHS, 2014. Financial Exploitation of Older Adults: A Population-Based Prevalence Study. *J Gen Intern Med* [online]. roč. 29, č. 12, s. 1615–23. DOI:10.1007/s11606-014-2946-2

ROGALEWICZ, Vladimír a JUŘIČKOVÁ IVANA, 2014. Hodnocení zdravotnických technologií. s. 100.

ŠEBEK, Luděk a Jana HOFFMANNOVÁ, 2010. METODA FOCUS GROUP A MOŽNOSTI JEJÍHO VYUŽITÍ V KINANTROPOLOGICKÉM VÝZKUMU. / THE FOCUS GROUP METHOD AND POSSIBILITIES OF ITS APPLICATION IN KINANTROPOLOGICAL RESEARCH. *Physical Culture / Telesna Kultura* [online]. roč. 33, č. 2, s. 30–49. ISSN 12116521. Dostupné z: <http://ezproxy.leedsbeckett.ac.uk/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=s3h&AN=55397816&site=eds-live&scope=site>

VĚCÍ, Ministerstvo práce a sociálních, 2006. Postavení a diskriminace seniorů v České republice [online]. s. 140 [vid. 2017-duben-22]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/3482/sbornik_diskriminace.pdf

WATERS, H, A HYDER, Y RAJKOTIA, S BASU, Ja REHWINKEL a A BUTCHART, 2004. *The economic dimensions of interpersonal violence* [online]. ISBN 92 4 1159160 9. Dostupné z: <http://whqlibdoc.who.int/publications/2004/9241591609.pdf>

ŽIVOT 90, 2014. *TELEFONICKÁ KRIZOVÁ POMOC - Dokumenty Google* [online]. Dostupné z: https://docs.google.com/document/d/1H1hhMDkX_6msRvb2wS72kBNPw0WM-qMi5panK7x2Gkc/edit

Seznam obrázků

Obrázek 1. Vývojový diagram práce se zdroji (vlastní výzkum)	11
Obrázek 2. Ekologický model násilí (Waters et al. 2004)	14
Obrázek 3. Třídění nákladů (Waters et al. 2004).....	17
Obrázek 4. Další členění nákladů (Muller et al. 2014).....	21
Obrázek 5: Postup při tvorbě SROI (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR 2015)	27
Obrázek 6: Mapa nákladů na zneužívání seniorů (vlastní zpracování)	34
Graf 1: Týrání na krizové lince senior (Život 90 2014).....	23
Graf 2: Počty nahlášených případů a trestných činů (Statistiky Policie ČR)	24
Graf 3: Způsobená škoda dle jednotlivých kraj (statistiky Policie ČR)	24
Graf 4: Počty trestných činů 2014–2016 (Policejní statistika)	44
Graf 5: Způsobená škoda 2014-2016 (Policejní statistika).....	44
Graf 6: Celková výše způsobené škody 201 -2016 (Policejní statistka).....	45

Seznam tabulek

Tabulka 1: Tabulka 1: Přehled zvolených článků (Muller et al. 2014; Brent 2015; Peterson et al. 2014)	18
Tabulka 2: Vznikající náklady u finančního zneužívání (zpracované výsledky ohniskových skupin)	34
Tabulka 3: Vznikající náklady na domácí násilí (zpracované výsledky ohniskových skupin)	35
Tabulka 4: Vznikající náklady na zanedbávání péče (zpracované výsledky ohniskových skupin)	36
Tabulka 5: Mapa dopadů finančního zneužívání (vlastní zpracování)	38
Tabulka 6: Mapa nákladů domácího násilí (vlastní zpracování)	41
Tabulka 7: Počet případů a výše škody (Policejní statistika)	45

Seznam příloh

Příloha 1: Přepis policejní focus group	61
Příloha 2: Přepis Focus groupy intervenčních center	64
Příloha 3: Přepis rozhovoru se zástupkyní seniorské organizace	65
Příloha 4: Přepis rozhovoru se sociálními pracovníky.....	67
Příloha 5: Přepis Focus groupy se sociálními pracovníky	69

Příloha 1: Přepis policejní focus group

Focus group se konala na Vyšehradě v Praze dne 12. 12. 2016. Zúčastnili se: kpt. Mgr. Vítězslav Trojan, kpt. Ing. Dana Kubů a kpt. Bc. Jan Dongres. Ohniskovou skupinu moderoval PhDr. Miroslav Barták, Ph.D. z Katedry sociální práce Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem.

Jak byste charakterizovali případy násilí na seniorech, které jsou Vám hlášeny?

Z celkového počtu nahlášených případů domácího násilí, senioři tvoří zhruba třetinu. V Praze každý rok počet případů mírně narůstá, odhadem jde o 60 – 70 případů ročně kdy dojde k vykazání pachatele.

Kdo jsou ti pachatelé? Kdo to podle Vás je?

U skupiny domácího násilí jsou pachateli příbuzní, děti, vnoučata a tak. Je zde však i přesah mimo domácí prostředí, navštěvují je i v zařízení pro seniory, kde na ně vyvíjejí tlak. Senioři jim následně vydají peníze, nevědí jak se tomu bránit. A potom je tu skupina, která nesouvisí se znalostí pachatel. Jsou to činy, kdy si pachatelé vytipují seniora a využívá jeho zvětšené dobroty, mají připravené modelové situace. Tito pachatelé většinou vytvářejí skupiny dvou až tří lidí. Využívají různá období kdy je člověk citlivější, například před Vánocemi. Jedná se tedy o dvě rozdílné skupiny.

Vy se o takových případech dovídáte? Když chodí za seniory do zařízení? Senioři Vám to pak hlásí?

Občas to nahlásí, pár takových případů je. Jediná obrana možná obrana je poučit seniora, že nemusí peníze vydat, že může říct ne a nemusí se bát.

Řekli jste 60-70 případů, je to podle Vás vyčerpávající číslo?

Toto je pouze domácí násilí, to co se odehraje doma, bohužel je zde velká latence hlášení případů, to co se mi dozvíme, je jen špička ledovce. Pak jsou případy různých podvodů, kdy chtějí rozměnit peníze, nabízejí deky, hrnce a okradou je. Na závěr jsou případy, kdy jde starý člověk po ulici, a je přepaden a okraden. Tyto případy by mohli být dohledatelné statisticky asi na Službě kriminální policie, která je policejní statistiky. I když ty případy přepadení na ulici jsou obecně cíleny na slabší osobu dítě, ženu, menšího člověka nebo staršího. Není to primárně cílené na seniora, ale na slabší osobu, u které nepředpokládá odpor.

Z hlediska věku jsou to spíše starší nebo mladší senioři? Nebo to nelze rozlišit?

Většinou je to tak od toho důchodového věku 65 let. U přepadení na ulici je nejdůležitější fyzický vzhled. Zajímavé je, že jak se prodlužuje věk dožití, tak se náchylnost nemění (65let). Bude tedy větší rozmezí, kdy lze využít toho období, kdy budeme důvěřivější. Náklady tím pádem v budoucnu porostou.

Jak se ta kriminalita vyvíjí v čase, v letech?

Celorepublikově došlo k poklesu od roku 2012, což může být zapříčiněno tím, že spousta lidí je tam, kde má být čili v kriminále. Každá amnestie znamená nárůst kriminální činnosti. Svoji roli hraje i dobrá preventivní činnost ve sdělovacích prostředcích, ať si lidé

dávají pozor na podvodníky. Díky tomu už se nedají senioři nachytat tak snadno, jsou opatrnější. A v neposlední řadě činnost policie jako takové je na trochu vyšší úrovni. V posledních letech došlo ke stabilizování kádru. Výchova dobrého policisty trvá tak 5 až 6 let dorostla tedy už ta nová generace. Osvědčil se také institut vykázání násilníka ze společné domácnosti.

Jaké vlastně úkony děláte a umíte je nějak finančně vyjádřit?

Úkony my nevyčísľujeme, můžeme vám říct průměrný hodinový náklad na jednoho policistu. Pak můžeme přibližně odhadnout, kolik hodin se stráví na případu, ale to bude jen odhad plus mínus. Průměrný hodinový náklad je 280 korun na hodinu, takový lehčí případ domácího násilí zabere 20 hodin, je zde však strašně velký rozptyl. Pak potřebujeme auto, tady v Praze jezdíme tak 20 km a cena za benzín se počítá 35 korun, spotřeba dejme tomu 10 l a sto kilometrů. Pak jsou horší případy, kdy je potřeba znalecký posudek od psychiatra nebo lékaře. Znalecký posudek stojí policii od 5000 – 35 000 záleží na rozsahu. U těch složitějších případů je to klidně 50 - 100 hodin. Úplně jiné jsou případy podvodů, tam se nedělá znalecký posudek, ale je tam mnohem delší šetření, jsou potřeba policisté v terénu. Přesně se to dá spočítat na jednom případě, ale nějak celkově těžko. Jedině vzít nějaký středový případ. To byste museli vzít všechny druhy, jak jsme to rozdělovali a spočítat to pro každý zvlášť, protože každá ta část má úplně jiné náklady. A pak jsou tu ještě náklady na naše vzdělávání, školení od Bílého kruhu bezpečí. Ale i kdyby nebyl žádný případ, ty školení by stejně probíhali, my musíme být připravený, asi bych to do těch nákladů nedával. Pak budou ještě rozdíly mezi jednotlivými kraji určitě v počtech případů, musíte brát v úvahu mezikrajová specifika. Praha je specifická tím, jak sem hodně lidí jezdí za prací, je zde i hodně osamělých seniorů, asi víc než v jiných krajích. Například v Jižních Čechách bude dojezdová vzdálenost tam a zpět klidně i 100 km, často krát musí jet i pro kolegu vedle na oddělení, aby jeli ve dvou. Ale to my nejsme schopný se přesně dozvědět. Vždy by měli jezdit alespoň dva policisti, protože jeden musím pracovat se seniorem a to není lehká práce, nesmí se nic usměchat, jinak může dojít k dalšímu poškození seniora. Druhý policista zajišťuje místo činu a svědky.

Je podle Vás týrání a zneužívání seniorů ekonomický problém? Pro společnost, pro Vás jako policii, pro seniory. Jak to vnímáte?

Ekonomický problém je to pro seniory. Pro společnost jako takovou je to kapka v moři i pro policii. Hlavní problém ale vidím v tom, že je to celospolečenská morální záležitost, spíš po psychický a fyzický stránce pro seniory. Oni pak potřebují nějakou pečovatelskou službu, psychologa, lékaře pokud je nějak zraněný. Náklady na následnou péči budou mnohem větší než náklady policie. Problém je taky v tom, že společnost si neumí poradit se Šmejdama, nevíme co s tím, pořád fungují na hraně zákona, není to postavené mimo zákon. Myslím se, že kdyby byla tvrdší ruka, ukázalo by to, že ti senioři jsou pod ochranou, zatím co tady moc nejsou. Je třeba do toho započítat i náklady na prevenci, jako jsou organizace Život 90 a další příspěvkové organizace. Problém dnešní společnosti je, že nemá čas se věnovat starým lidem, oni jsou sami, někdo je někde pozve, dostanou oběd a hodnotný dar, senioři tomu pak daleko víc věří. Od toho se odvíjí 90 % toho co se děje, je to odraz naší společnosti.

Senior tedy nahlásí domácí násilí, až když je rozsah násilí veliký? Nebo jak to je?

Ono to není jen o intenzitě toho násilí, ale svoji roli hraje i vyzrání, trvá to 7 let někdy i víc než se člověk odhodlá s tím něco udělat. Na druhou stranu, když už se odhodlá, tak se to pak většinou vyřeší. Dlouho svou rodinu hájí a nechtějí věřit tomu, že by je jejich vnoučata týrala. Pak se cítí vinni, že nezvládli své děti. Mají strach i z policie a jejích otázek, ze společenského znemožnění.

Kdybych se ještě zeptal, chybí Vám nějaký data o ekonomických důsledcích zneužívání seniorů? Ocenili byste, kdyby se sbírala nebo bylo by Vám to k něčemu dobré?

Nám konkrétně ne. Možná kdybyste jednali s našimi ekonomy, ty by se zaradovali a využili je. Ale pro policistu to v podstatě nemá význam. Já si myslím, že to ani pro ně nebude tak zajímavé, že nás spíš pálí jiná problematika a to ta majetková., těch případů na seniorech, přece jen ještě není tolik. Na druhou stranu kdyby se vzaly všechny ty případy od domácího násilí po podvody a krádeže, tak už to bude asi slušný počet.

Chtěli byste ještě něco dodat?

No já bych měl ještě jednu takovou kacířskou myšlenku. Naše společnost je postavená špatně, protože říká seniorům, nenechte se okrádat od podvodníků, nebo nenechte si od nich ublížit. My bychom měli ale říkat spíš těm podvodníkům, zkuste na ty lidi šáhnout. To vnímání společnosti je převrácené, než jaké by mělo být. Já bych ještě dodal, že jak nás tady tak poslouchám, tak všichni vnímáme ten sociální aspekt a starost o ty seniory. Vůbec nám do toho neleze ta ekonomika, my naštěstí vůbec nemusíme hledět na to, kolik to stojí a nějak se tím omezovat. Nějaké náklady tu určitě budou, jen nejsou přesně přiřazeny a my je ani nepocítujeme.

Příloha 2: Přepis Focus groupy intervenčních center

Ohnisková skupina proběhla na Pankráci v Praze dne 12. 1. 2017. Zúčastnili se zástupci krizové linky Senior 90 Bc. Hana Křížová, Pražského intervenčního centra Lada Poláková, DiS a zástupce kladenského intervenčního centra. Moderátorem byl znovu pan PhDr. Barták.

Nejčastěji se setkáváme s psychickým, fyzickým a finančním zneužíváním, často v různých kombinacích, nebo se všemi najednou. Práce je to velmi náročná a zdlouhavá, častokrát se senioři vracejí a aktivně začnou s i intervenčním centrem spolupracovat až, když je to opravdu vážné. Počet případů v intervenčních centrech narůstá v návaznosti na informační kampaně organizace Život 90. I tak v IC zneužívání senioři tvoří maximálně třetinu případů. Spolupracujeme i se sociálními pracovníky na městském úřadě, kteří s tímto problémem mají více práce, zabere jim to i více času. Práci nám občas stěžuje horší spolupráce s policií, i když to se v poslední době zlepšuje.

Bohužel žádná data ekonomicky zaměřená nesbíráme, máme své statistiky, ale nejsou ekonomicky zaměřené. Nás nikdy nenapadlo dívat se na to z toho úhlu pohledu. V naší práci nám to nijak nepomůže, nejsme nuceni se tím zabývat.

Zneužívání seniorů chápou jako ekonomický problém hlavně pro seniory, ale pak i pro společnost, při hledání nového bydlení a zvýšení nákladů zdravotnictví při ošetřování těchto seniorů.

Příloha 3: Přepis rozhovoru se zástupkyní seniorské organizace

Rozhovoru se zúčastnila Mgr. Aneta Zápotocká, vedoucí aktivizačních programů pro seniory z centra Život 90. Rozhovor se konal v Praze dne 21. 2. 2017.

Jak byste charakterizovala případy zneužívání a zanedbávání seniorů?

My tady řešíme týrání hlavně ze strany dětí. Často to bývá psychické týrání spojené s finančním. Fyzické týrání to bývá méně, až když to graduje někam dál. Klasický případ je nějaká forma útisku, útlaku, který ten náš senior řeší. Řeší, jestli to vůbec je týrání, nebo jestli to tak má být. Často je to tak, že mají společnou domácnost, rodiče jim pořád pomáhají, živí je, i když těm dětem je třeba padesát a měly by být samostatní. A většinou je tam ta finanční závislost tak velká, že to vede až k tomu vydírání. Nejméně často se na nás obrací oběti různých podvodníků, když už to musejí řešit, tak je to nějaká právní pomoc, co přesně v určitém případě ještě můžou dělat.

Z hlediska věku jsou to spíše mladší nebo starší senioři? A mění se to třeba nějak v čase?

U nás jsou to senioři nejčastěji od 60 do 80 let. Za posledních 10 let co tu pracuju, mi přijde, že ta věková hranice se neposouvá, pořád jsou to senioři už od 60 let.

Jaké všechny úkony vykonáváte, v čem spočívá ta práce se seniory. A jestli to umíte nějak finančně vyjádřit, kolik to stojí?

Seniora to nestojí nic, ten má všechny služby zdarma. V Životě 90 fungují odborní dobrovolníci, takže například právní poradenství zajišťují dobrovolníci, takže ty náklady jsou mnohem menší. Když to vezmu od začátku, tak se ten člověk potká nejdříve přímo se mnou a spolu řešíme, co je potřeba dál. Většinou ho odkazuju i na psycholožku, pak máme speciálního sociálního pracovníka, který se zabývá dávkami, na které má senior nárok. A pokud je potřeba, máme k dispozici i právníka. Může to být tedy od kontaktu jednoho našeho pracovníka, až po kontakt s celým naším centrem, což je 4 - 5 lidí. V průměru je to tak 10 - 15 sezení. Když vezmeme průměrnou hodinovou mzdu, to já přesně nevím tak možná 120 - 130 korun, tak jeden klient vyjde na 3000 až 4000 korun. Ale to se nebavíme o těch odborných konzultacích, právních, to jsme v úplně jiných číslech. Co nám tady chybí a, je to velký problém, to jsou bytové služby. Senioři často nemají kam jít, i když budou tu situaci řešit, protože převedli majetek na to dítě a získat ho zpět je poměrně dlouhá a náročná záležitost. Většina z nich nechce jít do domova pro seniory a i tam je čekací doba velmi dlouhá, sociální byty tady pro ně nejsou. Co nám teda ještě chybí, jsou psychiatři, to je velká slabina, ty nejsou. Pokud se teda nebavíme o placených, na které poměrně málo který senior dosáhne.

Je týrání a zneužívání i ekonomický problém?

Určitě, je to obrovský fenomén, který ještě není tolik hovořen. Podle mě to společnost nemá jako něco co by se muselo řešit, zrovna tak na to nejsou vydávány prostředky. Podle mě je tu hodně za žité to, že si za to ti senioři do určité míry můžou sami a málo kdo věří, že by se mu to mohlo stát.

První kdo to podle mě může poznat je doktor. Když mi tu diagnózu toho člověka nevíme, tak nevíme, čím sešel a to hodně často chybí i u těch policejních záznamů. Lékařské

zprávy by mohly ušetřit celý systém dokazování, jestli ten stav, který senior má, na to může mít vliv nebo ne. Lékaři se do toho ale nechtějí pouštět, nechtějí to vůbec psát, protože je to hrozně tenký led. Ale kdo by to měl dělat? Ideálně by měl být zřízen nějaký koordinátor péče, který poradí seniorovi, na koho se má obrátit. Oni totiž nevědí, na koho se můžou obrátit jak ve zdravotním tak sociální systému.

Máte vy nějaká data ekonomická?

Ne to my nesbíráme, většina našich klient je úplně anonymních. Vedeme si statistiky typu z jaké Prahy je, typ problému, kolik návštěv bylo.

Ocenili byste, kdyby byli nějaké takové data? Bylo by vám to k něčemu?

My bychom je mohli využít při žádání o granty. Kdyby existovalo něco prokazatelného a my bychom mohli ukázat, tolik to prokazatelně stojí, tolik mi potřebujeme. Přímo naše zaměstnance platíme z nějakých projektů, dostáváme peníze z grantů od nadací a je zajímavá akorát mzda zaměstnanců. Oni nemají potřebu nás kontrolovat, všechny služby, který poskytujeme, jsou naplněné. Ale zase jsme na tom závislí, teď třeba nemám na dva měsíce na mzdu pro psycholožku. Tahle forma nezisku je hrozně nešťastná, my bychom potřebovali nějaké stabilní finance, vědět s čím počítat, na čem to rozvíjet. Tyhle náklady by mělo mít pod kontrolou ministerstvo sociálních věcí a mělo by ty náklady znát a vědět, kolik potřebuje ta a ta služba na provoz. To vlastně ani nemůžou sbírat neziskovky, protože pak by mohla mít každá jiný náklady na stejný typ služby. My musíme být v nějakých podobných regulích. Teď existuje paušál dotace na počet klientů, který projdou tou službou, ale nikdo už neřeší kvalitu té služby, jak dlouho trvá, nezáleží na tom, jakou péči dostal. To v tom není vůbec zapojené.

Příloha 4: Přepis rozhovoru se sociálními pracovníci

Rozhovorů se zúčastnily: Bc. Kateřina Danišová z Člověka v tísní a Pavla Slunéčková, DiS. ze spolku OPORA, rozhovory se uskutečnily 10.3.2017 v Ústí nad Labem.

Setkáváte se se zneužíváním seniorů a jdou tyto případy nějak charakterizovat?

My se v terénu setkáváme se zneužíváním v tom smyslu, že senioři dostávají příspěvek na péči, z těchto peněz by si měli hradit někoho, kdo jim poskytne tu péči. Většinou to funguje tak, že rodina hospodaří s příspěvkem na péči a na seniora z toho jdou dva tři tisíce a se zbytkem hospodaří ta rodina. A někdy to přesáhne tu mez, na kterou už se nemůžeme dívat. Ale třeba s fyzickým týráním jsem se zatím nesetkala. Spíš bych to nazvala zanedbáváním péče, ten člověk má problémy s výživou, pitím a špatně se to pak řeší, protože on už pak není schopný ničeho. Nebo to lze nazývat finančním zneužíváním, protože oni ho mají doma, i když by mu třeba v pobytové službě bylo líp, ale oni potřebují jeho peníze, jeho důchod a příspěvek na péči.

U nás je to podobné. Občas se setkáváme ještě s těmi podvody, kdy se seniorům prodávají hrnce nebo deky.

Lze to nějak rozdělit z hlediska věku seniorů? Stává se to spíše mladším nebo starším seniorům?

Určitě jsou to senioři nad 65 let, ale jinak myslím, že to spíš závisí na jejich zdravotním stavu a soběstačnosti, než na věku.

Podle mě je to závislé jen na zdravotním stavu. Věkově bych to vůbec nerozdělovala.

Jaké všechny úkony vykonáváte, v čem spočívá ta práce se seniory. A jestli to umíte nějak finančně vyjádřit, kolik to stojí?

Pokud uznáme, že už to tak nejde dál, tak zavolám ošetřujícího lékaře a sociálního pracovníka z dané obce. Zahrneme do toho víc lidí, které to stojí nějakou práci, takže nějaký ty peníze tam asi vznikají, ty náklady. Nás jako organizaci to stojí akorát můj čas, pečovatelky samozřejmě to stojí taky nějaký čas, protože jsou to, ony kdo přijdou a řeknou je to tam, je to tohle. Ale větší náklady budou na straně toho lékaře a obce, si myslím. To se bavíme ale jen o lidech, kterým se dostává našich služeb. Mě musí zavolat sama ta rodina, že potřebují pečovatelskou službu. Pokud mi ale nezavolají, tak já se o nich nedovím. Nevím jestli někde neleží nějaký senior, který nedostává najíst a napít. To, s čím se my setkáváme, jsou vlastně ještě ty uvědomělejší rodiny, kteří vědí, že by se ten přírůstek měl čerpat a ta kontrola je možná. Ony by to měly kontrolovat ty úřady práce, ale protože nemají lidi, tak se to dělá málo. Další problém je, že obvodní doktoři nespolupracují, oni musí dobře vědět, kolik mají devadesátiletých pacientů. Myslím si, že je ale vůbec nezajímá, kdo a jak se o ně stará. Jim je prostě jedno, že nepřijde 10 let k doktorovi a ten obvodník s tím nic nedělá, i když se jasně, že ten starý člověk má nějaké zdravotní problémy.

Mě jeden takový případ zabere cca půl dne práce, obvolávání a dokumentace. Větší spolupráce s doktorem by se hodila i nám, oni by měly být ti první, kdo to pozná a začne to řešit. Na druhou stranu mají slib mlčenlivosti, je to těžké.

Je týrání a zneužívání i ekonomický problém?

No to nevím, jestli to jako stát stojí víc peněz. Spíš to souvisí s ekonomickéjma problémama těch lidí, těch rodin. Protože jim ty jejich finanční prostředky nestačí na pokrytí bydlení a všeho tak proto ty seniory zneužívají. Přijde mi, že těch případů zanedbávání přibývá, s tím jak jsou lidi chudší, tady není moc práce, tak tady vzniká ten prostor. Pro rodinu je to nejjednodušší řešení, nechat si toho starýho člověka doma, je to pro ně dobřej byznys. Když se s tím setkáváme my, je to obvykle rodina, která si kompenzuje vlastní finanční nedostatky. Čím je ekonomická úroveň rodiny nižší, tím víc vidíme, jak se tam šetří.

Podle mě to problém je, ale hodně skrytý. Těch případů, o kterých se dovíme je úplně minimum, protože ti senioři se to bojí řešit, nebo už ani nemohou. Podle mě je to ještě skrytější než domácí násilí na ženách. Na druhou stranu už se o tom začíná mluvit a společnost si to začíná uvědomovat.

Máte vy nějaká data ekonomická? Máte nějaké statistiky?

Ne ne, to my nevedeme. Zhruba takových případů máme 5 za rok, s tím že někdy se to jen na naše upozornění dostalo do nějaké roviny, která byla snesitelná. A když se to nepovedlo, tak my nemáme žádné pravomoci, my nemůžeme nic moc udělat. Jediné co můžeme, je dát anonymní typ na čerpání příspěvku na péči, aby udělaly kontrolu. Když jsme to tak udělali, tak ale nikdo nic neshledal. Ale v podstatě je jasný, že když o kontrole vědí, tak to tam vypadá skvěle, ale jakmile kontrola zase odejde, tak se to vrátí do původního stavu.

My takové statistiky taky nevedeme.

Ocenili byste, kdyby byli nějaké takové data? Bylo by vám to k něčemu?

Těžko, nevím, k čemu by nám to bylo vědět počet nějakých případů.

Chybí nám spíš data ve smyslu jak s těmi lidmi jednat, uvítali bychom více workshopů. Pomalu se to zlepšuje, tady v Ústí funguje Spirála, ale chtělo by to podle mě ještě víc.

Příloha 5: Přepis focus groupy se sociálními pracovníky

Navržené opakování ohniskové skupiny se sociálními pracovníky se uskutečnilo ve Slaném 20.4.2017. Zúčastnily se koordinátorka pro pečovatelské služby ve Slaném Radka Fricová, DiS., vedoucí organizační složky pečovatelských služeb Slaný Ing. Alena Zahradková a terénní pečovatelky. Skupiny moderovala autorka této práce.

Setkáváte se zneužíváním seniorů? Jak lze tyto případy charakterizovat?

My se setkáváme hlavně se zneužíváním příspěvku na péči a důchodu seniorů. Z příspěvku by měla být hrazena péče o seniora, ale často tomu tak není. Děti seniorů pak hospodaří nejen s příspěvkem na péči, ale i s důchodem. Máme tu teď jednu paní, která veškeré své peníze odevzdá rodině, klidně si vezme i půjčku, kterou nemá z čeho splácet, jen aby dětem pomohla. Takže tady pak chodí a půjčuje si od ostatních seniorů, protože nemá ani na jídlo natož třeba na léky. Pak jsme měli pána, který byl také podvyživený, ve špatném stavu, tam možná docházelo i k fyzickému násilí, protože měl často modřiny. Nám ale nic neřekl, nikdy si nestěžoval. Jednou pro něj jela i rychlá záchranná služba. Pak si zlomil nohu v krčku. Byl v nemocnici a chvíli na Kladně v GARCU a brzy poté zemřel. Jindy jsme zase jeli do vesnice za Slaným a tam jsme našli seniora, který žil v chlívku pro zvířata. Toto jsou ty závažnější případy, častěji však dochází k těm lehčím, kdy senior odevzdá rodině jen část peněz. To pak vidíte, jak se děti přijdou na seniora podívat jednou za měsíc. Nejhorším na to je, že těm dětem to vůbec nepřijde divné, že tahají peníze od seniora, který už jich stejně moc nemá.

Z hlediska věku jsou to spíše mladší nebo starší senioři?

Na věku vůbec nezáleží, podle něho se to dělit nedá. Podle mě záleží na zdravotním stavu a pak taky na tom, zda se jedná o submisivní typ osobnosti. Submisivní typy, jsou křehčí, všechno hodně prožívají, ve stáří se to ještě umocňuje, ti jsou pak snadno zneužitelní. Na druhou stranu i mezi seniory jsou dominantní typy a ti naopak mohou tyranizovat svoji rodinu.

Jaké všechny úkony vykonáváte, v čem spočívá ta práce se seniory. A umíte to nějak finančně vyjádřit, kolik to stojí?

Nějak vyjádřit to neumíme, nevedeme si o tom ani statistiky. My s tím ani navíc žádnou práci spojenou nemáme, toho seniora tak po očku sledujeme, ale nemáme žádné pravomoci, nemůžeme zasahovat. Ti zneužívání senioři, se kterými se tady setkáváme, to nikde nenahlásili, nejsou nikde zaevidováni. Další velký problém je v tom, že případy o kterých se dozvíme alespoň my je stejně úplné minimum. Můžeme jet jenom tam, kam nás pozvou. Lékaři nemají povinnost tyto případy někde hlásit, nebo se o seniory nějak více zajímat. Ty doby kdy lékař docházel do domácností a věděli, kde se jak žije, jsou už dávno pryč.

Je podle Vás týrání a zneužívání i ekonomický problém? Pro seniory, nebo pro společnost jako takovou?

Podle mého názoru je to devastující hlavně pro seniory, rozhodně je to pro ně velký ekonomický problém, nemají z čeho si hradit léky a potřebnou péči, kromě toho je to pro ně velice problematické i po psychické stránce, protože jim to způsobují jejich vlastní děti.

A jestli je to ekonomický problém pro společnost, to je otázka. Zneužíváním toho příspěvku, vlastně dochází k zneužívání dávek od státu, tudíž by se dalo říct, že se jedná i o ekonomický problém pro společnost jako takovou. Na druhou stranu si myslím, že určité skupiny lidí, stát využívají mnohem více než senioři.

Ocenili byste, kdyby byli nějaká ekonomická data? Popřípadě jestli chybí Vám nějaké jiné informace?

Ekonomická data by nám v naší práci k ničemu nebyla. A jinak máme spoustu letáčků od centra Život 90, které můžeme poskytnout seniorům, máme od nich i nějaké manuály jak postupovat. Takže myslím, že nám nic nechybí.